

Opinnäytetyö (YAMK)

Sosiaali-ala

2021

Linda Lahdenperä ja Maiju Lehtikankare

”HALUAN, ETTÄ MINUSTA KIRJATAAN HYVIÄ ASIOITA”

– lapsen osallisuuden lisääminen Turun kaupungin
lastenkotien päivittäiskirjaamisessa

Linda Lahdenperä ja Maiju Lehtikankare

”HALUAN, ETTÄ MINUSTA KIRJATAAN HYVIÄ ASIOITA”

– lapsen osallisuuden lisääminen Turun kaupungin lastenkotien päivittäiskirjaamisessa

Tämä kehittämisprojekti toteutettiin parityönä Turun kaupungin sijaishuollossa tehtävän dokumentoinnin kehittämiseksi. Tarve dokumentoinnin kehittämiseksi nousi siitä, ettei lasten ääni tällä hetkellä kuulu laisinkaan lastenkotien tekemissä päivittäiskirjauksissa eivätkä lapset tiedä mitä heistä kirjataan. Lapset voivat halutessaan vielä aikuisiällä pyytää heistä tehty raporttimerkinnät ja siksi on tärkeää, että lapsi saisi tutustua kirjauksiin jo lastenkodissa asuessaan. Kehittämisen tarpeellisuutta lisää lastensuojelun kirjausten siirtyminen Kanta-palveluihin, jolloin asiakirjat ovat lasten luettavissa reaaliajassa.

Tavoitteena oli lisätä lastenkodissa asuvien lasten osallisuutta päivittäiskirjaamisessa. Tehtävänä oli luoda uusi, yhtenäinen osallistavan päivittäiskirjaamisen toimintamalli, joka otettaisiin käyttöön kaikissa Turun kaupungin sijaishuollon yksiköissä. Projektia lähdettiin toteuttamaan The double diamond-mallia soveltaen, yhdessä lastenkodin ohjaajista koostuvan kirjaamistyöryhmän kanssa.

Projektin ensimmäisessä vaiheessa tehtiin alkukartoituskysely kaikille Turun kaupungin lastenkotien lapsille ja ohjaajille. Kyselyn avulla selvitettiin lasten osallisuuden nykytilaa kirjauksissa, lasten tietoisuutta heistä tehtävistä kirjauksista, mitä toiveita heillä on osallisuuteen liittyen sekä kuinka osallisuutta päivittäiskirjauksissa voitaisiin lisätä. Yli puolet lapsista eivät tieneet mitä heistä kirjataan, mutta halusivat tietää itseään koskevista kirjauksista. Ohjaajien kohdalla lapsen osallisuuden lisääminen päivittäiskirjaamisessa nähtiin positiivisena asiana ja ajanmukaisena työskentelytapana, joka on mahdollista toteuttaa omalla työpaikalla.

Kyselyn tulosten pohjalta luotiin uusi toimintamalli, lapsen viikkokirjaus. Uudessa toimintamallissa lapsi ja ohjaaja toteuttavat viikoittain yhteisen kirjauksen lapsen asiakastietojärjestelmään. Kirjauksen yhteydessä tarkastellaan yhdessä lapsen päivittäiskirjauksia ja keskustellaan ajankohtaisista asioista asiakastietojärjestelmään luotujen fraasitekstien pohjalta. Viikkokirjauksen avulla lapsi pääsee osalliseksi itseään koskevassa dokumentoinnissa ja lapsen ääni saadaan näkyviin päivittäiskirjauksissa. Säännöllinen yhdessä jaettu aika aikuisen ja lapsen kesken vahvistaa vuorovaikutusta ja luottamusta.

Osallistavan kirjaamisen ja lapsen viikkokirjauksen ydinajatuksot koottiin ohjaajan oppaaksi ja lastenkotien ohjaajille järjestetään koulutuspäivä menetelmän käyttöönoton helpottamiseksi ja mallin juurruttamiseksi huhtikuussa 2021. Malli yhtenäistää lastenkotien käytäntöjä ja antaa ohjaajille konkreettisen menetelmän tukea lapsen osallisuutta.

ASIASANAT:

Lastensuojelu, osallistuminen, osallisuus, dokumentointi, päivittäiskirjaaminen, lastensuojelulaitos

MASTER'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Master of Social Services

2021 | 61 pages, 18 pages in appendices

Linda Lahdenperä and Maiju Lehtikankare

"I WOULD LIKE GOOD THINGS TO BE WRITTEN ABOUT ME"

-increasing the involvement of children in the daily recording practices of child protection facilities in the city of Turku

The aim of this development project carried out in pairs was to improve the documentation in the foster care of the City of Turku. The need to develop the documentation practices arose from the children currently not being heard or them not knowing what is being written about them in their daily recordings. Children can request to have their own records when they become of age and it would therefore be important for them to be able to access them already while still living in a child protection facility.

The goal is to increase the involvement of those children in their own daily recordings by creating a new, unified operating model for daily recording. The model is to be introduced and implemented in all child protection facilities in the city of Turku. The need for development is increased by the transition of child protection records to Kanta services, making them available for children in real time. The project was started in accordance with The double diamond model in collaboration with the city of Turku's registration development group.

In the first phase of the project, an initial survey was conducted for all children and instructors in the child protection facilities. A questionnaire was used to find out the current state of child involvement in recording, children's awareness of the entries written about them and how inclusion could be increased in the daily recordings. More than half of the children did not know what was being recorded about them but stated they would like to know more about the records on themselves. In the case of the instructors, increasing the involvement of children in daily recording was seen as a widely positive concept that is possible to implement in one's own workplace.

Based on the results of the survey, a new unified model was created, the child's weekly recording. In the new model, the child and the instructor make a weekly joint recording in the child's customer information system. Through this process, children can get involved in the documentation about themselves and the child's voice is visible in the daily recordings. In addition, regular shared time between the instructor and the child strengthens their interaction and sense of trust.

The child's weekly recording model was created in collaboration with the city of Turku's registration development group. The core ideas of child involvement and the child's weekly recording model were compiled in a guide booklet. An education day will be held for the instructors working in child protection facilities to accelerate the implementation of the model in April 2021. The model unifies the recording practices in child protection facilities and provides instructors with a concrete model to support child inclusion.

KEYWORDS:

Child protection, involvement, inclusion, documentation, daily recording, child protection facilities

SISÄLTÖ

KÄYTETYT LYHENTEET	6
1 JOHDANTO	7
2 OSALLISUUS LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLLOSSA	10
2.1 Osallisuuden käsite	10
2.2 Lapsen osallisuus lastensuojelussa	11
2.3 Osallisuuden ja suojelun välinen ristiriita	14
3 SOSIAALIHUOLLON DOKUMENTOINTI	17
3.1 Dokumentointia koskevat velvoitteet	17
3.2 Eettinen dokumentointi lastensuojelussa	18
3.3 Kanta-palvelut ja määrämuotoinen kirjaaminen	20
4 KEHITTÄMISPROJEKTI	23
4.1 Aiheesta aiemmin tutkittua	23
4.2 Kehittämistehtävät ja tavoite	24
4.3 Kehittämisprojektin tausta ja kohdeorganisaatio	25
4.4 Toimintaympäristön kuvaus	27
5 ALKUKARTOITUSKYSELYJEN TULOKSET	29
5.1 Päivittäiskirjaamisen nykytila	29
5.2 Päivittäiskirjaamisen tulevaisuus	32
5.3 Yhteenveto	35
6 KEHITTÄMISPROJEKTIN TOTEUTUS	37
6.1 Kahden timantin prosessimalli	37
6.2 Määrittelyvaihe	38
6.3 Tutkimus ja kiteyttämisvaihe	39
6.4 Ideoi, kuvaa ja kokeile-vaihe	40
6.5 Testaa ja toteuta-vaihe	42
7 OSALLISTAVAN KIRJAAMISEN TOIMINTAMALLI	44
7.1 Lapsen viikkokirjaus	44
7.2 Ohjaajan opas lapsen viikkokirjaukseen	46

7.3 Lapsen viikkokirjauksen hyödyt	47
8 KEHITTÄMISPROJEKTIN YHTEENVETO	50
8.1 Pohdinta	50
8.2 Eettisyys ja luotettavuus	52
8.3 Onnistumisen arviointia ja jatkokehittämistarpeet	54
LÄHTEET	57

LIITTEET

- Liite 1. Lapsen osallisuuden lisääminen päivittäiskirjauksessa- kysely lapsen näkökulmasta
- Liite 2. Lapsen osallisuuden lisääminen päivittäiskirjauksessa- kysely ohjaajan näkökulmasta
- Liite 3. Lapsen viikkokirjaus – fraasitekstit
- Liite 4. Lapsen viikkokirjaus – ohjaajan opas

KUVIOT

- Kuvio 1. Lapsen osallisuus lastensuojelussa. THL. Lapset, nuoret ja perheet yksikkö. 2019. 13
- Kuvio 2. Double diamond-malli. British design council. 2019. 37
- Kuvio 3. Kehittämiprojektin toteutus the double diamond-mallia mukaillen. 43

KAAVIOT

- Kaavio 1. Turun kaupungin perhe- ja sosiaalipalvelujen organisaatiokaavio. Turun kaupunki 2021. 26

TAULUKOT

- Taulukko 1: Lapsen suojelun ja osallisuuden ristiriita. Hotari ym. 2015. 15

KÄYTETYT LYHENTEET

THL	Terveysten ja hyvinvoinnin laitos
Vasso	Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus
LAPE	Lapsi- ja perhepalvelujen muutoshanke

1 JOHDANTO

Lastensuojelua on uudistettu viime vuosina niin lainsäädännön, rakenteiden kuin vaikuttavien työskentelytapojenkin osalta. Kehittämistyötä on tehty SOTE- ja maakuntaudistusta silmällä pitäen, sillä toteutuessaan sosiaali- ja terveystalouteen tulee laajoja muutoksia. Lastensuojelua on kehitetty osana laajaa Lapsi- ja perhepalvelujen muutos-hanketta (LAPE), joka on käynnistynyt vuonna 2016 ja saanut hallitusohjelman mukaisesti jatkoa vuosille 2020–2022. Hankkeen tavoitteena on ollut muun muassa lapsen edun ja oikeuksien toteutuminen, työn vaikuttavuuden lisääntyminen sekä asiakaskokemusten parantuminen lapsiperhepalveluissa. (THL 2021; Petrelius & Eriksson 2018, 3.)

Uudistusta on tapahtunut myös lastensuojelutyön dokumentoinnin saralla. Sosiaalihuollon asiakasasiakirjalaki astui voimaan vuonna 2015, jonka toimeenpanemiseksi käynnistettiin myös Kansa-koulu–hanke samaisena vuonna. Kansa-koulu–hanke on saanut jatkoa myös Kansa-koulu II ja Kansa-koulu III–hankkeilla, joista viimeksi mainittu on käynnissä vuoden 2021 loppuun. Hankkeiden tavoitteina on ollut dokumentoinnin kehittäminen, sosiaalihuollon asiakastietojen yhdenmukaistaminen ja saattaminen tietojärjestelmien avulla sinne, missä asiakasta palvellaan. Hankkeet liittyvät vahvasti myös Kanta-palvelujen käyttöönottoon sosiaalipalveluissa ja yhtenä osana on dokumentoinnin eettisyys ja asiakkaan osallisuus dokumentointiin. Sosiaalipalvelut ovat alkaneet vaiheittain siirtyä Kanta-palveluihin vuodesta 2018 alkaen. (Socom 2016.)

Erilaisten dokumenttien kirjoittaminen on välttämätön osa lastensuojelutyötä ja kirjaamalla tehty työ muuttuu näkyväksi. Kirjaamattomasta työstä katoavat työn yksityiskohdat, kuten miten lapsen kanssa on työskennelty tai mitä tukitoimia on jo toteutettu. Tällöin on vain tehty paljon kaikenlaista, mutta sen määrästä ja sisällöstä ei ole olemassa tietoa, jota voisi jakaa ja arvioida. (Kääriäinen ym. 2006, 9.)

Lastenkodeissa kirjoitetaan monia erilaisia asiakirjoja. Näitä ovat mm. hoito- ja kasvatussuunnitelmat, kuukausikoosteet sekä joka vuorosta kirjoitettavat päivittäiskirjaukset. Lastenkodeissa kirjoitetut asiakasasiakirjat ovat perinteisesti ohjaajien kirjaama näkemys lapsen asioista. Kirjatessaan työntekijä jäsentää työtään ja hän tekee samalla valintoja siitä, mitä kirjaa. Valintoja on tehtävä, koska kaikkea päivään kuulunutta ei tietenkään voida kirjata. Työntekijän tekemillä valinnoilla on merkitystä, koska tekstit jäävät elämään ja niiden häviämättömyys voi olla asiakkaan kannalta jopa haavoittavaa. (Kääriäinen ym. 2006, 9; Talentia 2016.) Ohjaajalla on suuri merkitys kirjaamisessa siihen,

millaisen kuvan lapsesta haluaa välittää tulevaisuudessa. Lapset voivat halutessaan vielä aikuisiällä pyytää heistä tehdyt raporttimerkinnät ja siksi nykyhetkellä voi olla kauaskantoiset seuraukset.

Lapsi itse on merkittävä tiedontuottaja omasta tilanteestaan. On tärkeää, että lapsi tulee kuulluksi ja nähdyksi sekä pääsee osalliseksi ja vaikuttamaan itseään koskeviin päätöksiin. Lapsen ääni on tärkeää saada kuuluviin myös lastenkotien kirjoittamissa päivittäiskirjauksissa. Kun asiakirjat kirjoitetaan moniäänisiksi, saadaan näkyviin erilaiset mielipiteet ja käsitykset. Lisäksi kirjoitettujen tekstien lukeminen ja niiden muokkaaminen yhdessä asiakkaan kanssa tekee työstä näkyvän prosessin ja samalla lapsi sitoutuu paremmin yhteiseen työskentelyyn. (Kääriäinen ym. 2006, 21, 23. Roose ym. 2009)

Lastensuojelun dokumentointi vaatii jatkuvaa kehittymistä, jotta työskentelyssä säilyy asiakaslähtöinen työote (Lampinen 2016). Osallistava dokumentointi tekee lastensuojelutyöstä eettisempää ja avoimempaa. Sitä kautta voidaan saavuttaa asiakkaiden luottamus ja säilyttää asiakkaiden tyytyväisyys työskentelyyn (Unkuri 2016). Lastensuojelulaissa (417/2007) on eritelty useassa kohtaa lapsen oikeudet osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Lastensuojelulakiin tuli muutoksia 1.1.2020 ja uudistuksen avulla halutaan vahvistaa lapsen itsemääräämisoikeutta ja lisätä lapsen osallisuutta. Lisäksi Kanta-palveluiden käyttöönotto sosiaalihuollossa edellyttää kirjaamiskäytäntöjen kehittämistä ja yhdenmukaistamista.

Outi Linnossuo ja Pekka Kettunen (2020, 23) puhuvat lapsen hyvinvoinnin muutoksen seurannan tärkeydestä. He painottavat, että seurantavälineiden tulee olla sellaisia, että ne tuottavat luotettavaa ja vertailukelpoista tietoa yksittäisen lapsen hyvinvoinnin tilasta eri ajan hetkillä. He korostavat tiedon luotettavuutta lisäävän se, että sitä tuottavat eri tahot, mukaan lukien lapsi itse. Lapselle viestitään samalla, että hänen oma kokemuksensa ja omat havainnot ovat koko prosessin tärkein aineisto ja lapsen rooli muuttuu tällöin radikaalisti passiivisesta kysymyksiin vastaajasta aktiiviseksi omien havaintojen tuottajaksi. (Linnossuo & Kettunen 2020, 23.)

Kun lapsen ääni saadaan osaksi päivittäiskirjauksia, lapsen hyvinvointia ja sen muutosta pystytään tarkastelemaan lyhyellä aikavälillä ja yksilöllisesti. Osallistavan päivittäiskirjaamisen avulla päiväkohtaiset nyanssivaihtelut esimerkiksi lapsen mielialassa tai somaattisissa oireissa saadaan näkyviin selkeästi. Osallistavan päivittäiskirjaamisen avulla lapsi pääsee tuottamaan omia havaintojaan ja kokemuksiaan hyvinvoinnistaan sekä kehittämään hänen kanssaan tehtävää työskentelyä yhdessä ohjaajan kanssa. Peltola & Moisio

(2017, 23) korostavat, miten lapset ja nuoret odottavat luottamuksellista kohtaamista ja pitkäaikaisia asiakassuhteita, etenkin haastavissa elämäntilanteissa.

Tässä raportissa kuvatun kehittämisprojektin lähtökohtana ovat toimineet edellä mainitut seikat. Pitkään lastenkodeissa työskennelleinä omaamme myös usean vuoden käytännön kokemuksen niin päivittäiskirjausten kuin muidenkin asiakirjojen laatimisesta sekä lasten osallistamisesta. Olemmekin hyödyntäneet kehittämisprojektissamme tutkitun tiedon ja kirjallisuuskatsauksen lisäksi omaa kokemustietoamme. Esittelemme alkuun osallisuutta ja dokumentointia lastenkodissa käsitteinä, mutta myös aiemman tutkimustiedon pohjalta. Käytämme raportissa sijaishuollon yksikön asukkaista nimitystä lapsi, vaikka useat heistä elävät jo nuoruusikää. Lastensuojelulain mukaan alle 18-vuotiaat ovat lapsia ja asemoimme heidät mielessämme vanhempiansa lapsiksi. Koko prosessin pohjalta luomme uudenlaista ymmärrystä lasten osallisuudesta ja siitä, kuinka voimme työnteijöinä sitä edistää päivittäiskirjaamisen kautta.

2 OSALLISUUS LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLLOSSA

2.1 Osallisuuden käsite

Osallisuus on moninainen kuulumisen, tuntemisen ja tekemisen kokonaisuus (Särkelä-Kukko 2014, 36). Osallisuus on mahdollisuutta liittyä erilaisiin elämän merkityksellisyyttä lisääviin vuorovaikutussuhteisiin sekä hyvinvoinnin lähteisiin. Osallisuutta on mahdollisuus vaikuttaa oman elämänsä kulkuun, toimintoihin, mahdollisuuksiin ja palveluihin. (Isola ym. 2017, 5.) Osallisuuskäsite sisältää palveluiden käyttäjän tai asiakkaan toiminnan vaikutusta palveluprosessiin, kun taas osallistuminen voidaan ajatella olevan mukana oloa esimerkiksi tiedonantajan roolissa. Kun osallistuu, voi kokea osallisuutta. (Romakkaniemi ym. 2018, 15.)

Osallisuutta kuvataan usein tikapuu- tai porrasmallilla. Portaiden alhaisimmalla tasolla ihmisellä on vain vähän tai ei lainkaan mahdollisuutta vaikuttaa asioihin ja mitä korkeammalle hän portaita kapuaa, sitä paremmat vaikuttamisen mahdollisuudet hänellä on. Porrasmallissa oletuksena on, että ihmisen osallisuus kasvaa samassa suhteessa osallistumisen mahdollisuuden kanssa. (THL 2019.)

Osallisuudesta säädetään useissa eri laeissa. Perustuslain mukaan yksilöllä on oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristön kehittämiseen ja julkisen vallan on mahdollistettava yksilön osallistuminen yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaminen häntä koskevaan päätöksentekoon (Perustuslaki 1999).

Myös sosiaalihuoltolaki (1301/2014), laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) sekä laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992) määrittävät asiakkaiden oikeudet sekä edistävät asiakaskeskeisyyttä ja asiakkaan oikeutta hyvään palvelukokemukseen. Sosiaalihuoltolaki ajaa myös asiakkaan etua palveluiden käyttäjänä ja edistää asiakkaan oikeutta itsenäiseen elämään.

Lastensuojelulaissa (417/2007) puolestaan on eritelty useassa kohtaa lapsen oikeudet osallistua ja vaikuttaa itseä koskeviin asioihin. Vuonna 2019 säädettiin myös laki lastensuojelun muuttamisesta (542/2019), jonka tarkoituksena on lapsen osallisuuden lisääminen. Lasten oikeudesta osallisuuteen säädetään myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa.

Sosiaali- ja terveyspalveluilla on vahva asema ihmisten osallisuuden tukemisessa, sillä sosiaali- ja terveydenhuollon arvot ohjaavat osallisuutta (Hämäläinen & Leemann 2016, 587). Osallisuutta pidetään sosiaali- ja terveyspalveluissa syrjäytymisen vastakohtana ja sen kehittämistä pidetään tärkeänä sellaisille ryhmille, joilla on pienemmät vaikuttamismahdollisuudet ja joilla on hyvinvointivajeita. Tällaisia ryhmiä ovat esimerkiksi työttömät sekä ihmiset, joilla on toimeentulo-ongelmia ja sosiaalista osattomuutta. (Romakkaniemi ym. 2018, 15.)

Sosiaali- ja terveyshuollon ammattilaisilta tarvitaan erityistä ammatillista osaamista, jotta he pystyvät tukemaan asiakkaita osallisuuden toteutumisessa. Heiltä tarvitaan kykyä ja taitoa vahvistaa heikommassa asemassa olevien asiakkaiden halua ja valmiuksia toimia omaan elämään liittyvissä asioissa, varmistaa osallisuuden kokemuksia sekä suunnitella ja toteuttaa erilaisia ryhmäprosesseja sekä yhteistoimintaa asiakkaiden arkiympäristöissä. Heidän tulee turvata asiakkaiden kiinnittyminen erilaisiin yhteisöihin sekä yhteiskuntaan. Heidän tulee tehdä osallisuustyötä. (Timonen-Kallio 2020, 6.)

2.2 Lapsen osallisuus lastensuojelussa

Lasten osallisuus on ollut yhteiskunnallinen ja poliittinen tavoite jo pitkään. Tätä tavoitetta heijastavat eri palvelusektoreilla kehitetyt käytännöt, jotka liittyvät lasten kuulemiseen tai osallistamiseen. (Peltola ym. 2017, 22.) Lasten osallisuus liittyy vahvasti siihen, miten lapsi ja lapsuus nähdään yhteiskunnassa. Osallisuus ei ole vain hallinnollista, menetelmällistä tai teknistä, vaan se pitää sisällään käsityksen lapsesta yksilönä sekä inhimillisenä yhteisön ja yhteiskunnan jäsenenä ja toimijana. (Hotari ym. 2013, 163.)

Työskentely lasten kanssa on opettanut, että lapsen psyykkisellä ja fyysisellä voinnilla on suuri merkitys osallisuudessa ja osallistumisessa. Myös lapsen ikä vaikuttaa paljon siihen, kuinka osallisuus ymmärretään. Pienempien lasten kanssa luottamuksellisuuden ja kuulemisen haasteet voivat olla erilaisia kuin nuorten kanssa, joiden usein edellytetään pystyvän kertomaan näkemyksiään mahdollisuuden tarjoutuessa (Peltola ym. 2017, 23). Osallisuus tuleekin hahmottaa prosessina, syrjäytymisen vastaparina. Osallisuuden tunne ei ole pysyvä tila, vaan se vaihtelee yksilön elämäntilanteen ja elämänkaaren mukaan ja on erilaista eri ikä- ja elämänvaiheissa. (THL 2018.)

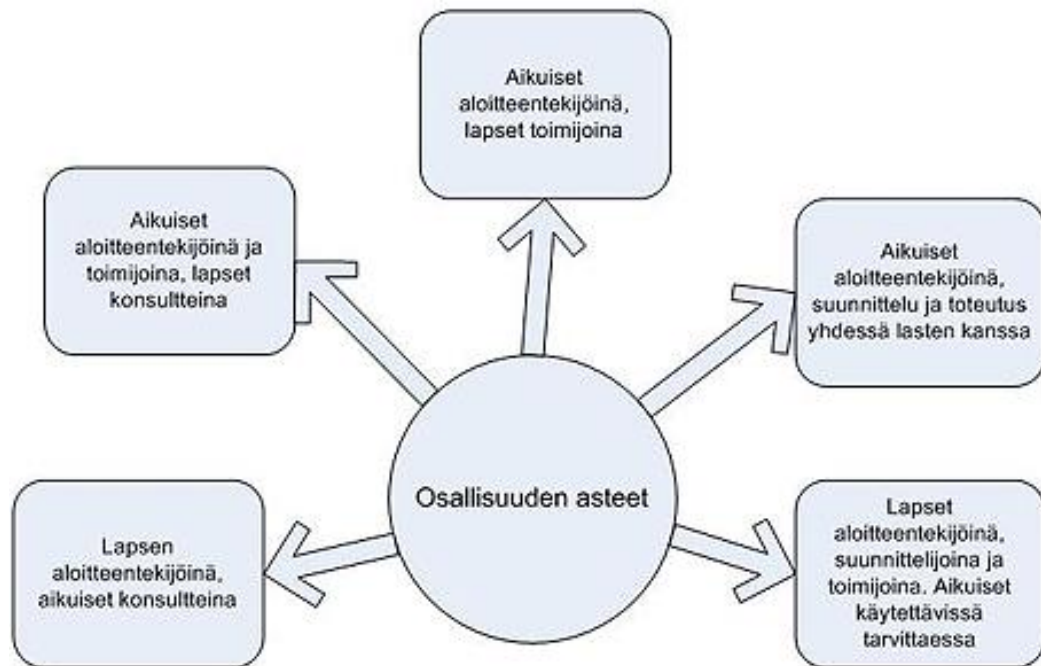
Lastensuojelussa on usein kyse lapsen tavoitteellisesta työskentelystä osattomuudesta osallisuuteen. Lapsen- ja aikuisen välinen emotionaalinen kohtaaminen ja sen

turvaaminen on merkittävin tehtävä lastensuojelussa. Lastensuojelussa on olennaista tunnistaa kohtaaminen osallisuuden tärkeimmäksi ehdoksi niin, ettei lapsi jää osattomaksi tarvitsemastaan huolenpidosta ja suojelusta. Oikeus huolenpitoon ja suojeluun tulee toteuttaa lapsen omaa osallisuutta kunnioittaen. (Bardy 2013, 298–299.)

Kun puhutaan yleisesti lasten osallisuudesta lastensuojelussa, on kyseessä lapsen mahdollisuus olla mukana määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa hänen etunsa turvaamiseksi tehtävää työtä. (Hotari ym. 2013, 149; Roose ym. 2009, 332-330; THL 2019.) Lapsen oikeudesta tuoda esiin oma mielipiteensä häntä koskeissa asioissa, määrätään YK:n lastenoikeuksien sopimuksen 12. artiklassa. Jotta lasten osallisuus toteutuisi, edellyttää se ammatillista osaamista lasten kohtaamisessa. Aikuiselta vaaditaan lasten kunnioitusta sekä tiedon arvostamista, läsnäoloa arjessa. (Peltola ym. 2017, 45.) Lapselta itseltään puolestaan vaaditaan halua ja kykyä osallistua oman elämänsä suunnitteluun ja muokkaamiseen (Timonen-Kallio 2020, 7).

Lähtökohtana lapsen osallisuudelle voidaan pitää hänen kiinnittymistensä lastenkotiin. Se, että vanhemmat lähtevät tukemaan koko prosessia ja hyväksyvät sen, nopeuttaa lapsen kotiutumista. (Stenberg 2010, 61.) Muukkosen (2008, 159) mukaan kuulluksi tulemisen lisäksi osallisuuden toinen hyöty on tietohyöty, jonka tavoitteena on, että lapsen kuva omasta elämästä ja itsestä jäsentyy.

Lasten osallisuus voi toteutua lastensuojelussa lasten ja aikuisten yhteisessä toiminnassa eri tavoin, riippuen siitä mikä on lasten ja organisaation kannalta tarkoituksenmukaista ja mahdollista. Alla olevassa kaaviossa on kuvattu Mikko Orasen näkemys lapsen osallisuuden eri asteista lastensuojelussa. (THL 2019.)

Kuvio 1. Lapsen osallisuus lastensuojelussa. THL. Lapset, nuoret ja perheet yksikkö. 2019.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto toteutti vuonna 2011 sijaishuollon kiertueen, jossa he tapasivat yhteensä noin 120 lastensuojelun asiakkaana olevaa nuorta. Nuorten ajatukset ja kokemukset koottiin nuorten suosituksiksi lastensuojelun ja sijaishuollon kehittämiseksi. Lasten osallisuus oli kiertueen yksi keskeisimmistä teemoista ja lasten kokemukset osallisuudesta vaihteli paljon. Osalla lapsista ei ollut tietoa, miten omiin asioihin voisi vaikuttaa, kun taas osalla oli vahva kokemus vaikuttamisen mahdollisuuksista. Osallisuutta kokeneilla lapsilla oli joko ollut pitkään sama vastuusosiaalityöntekijä tai sijaishuoltopaikka oli tukenut lapsen mahdollisuuksia osallisuuteen. (Vario ym. 2012, 32.) Yksi sijaishuoltopaikan tehtävä onkin rakentaa lapsille areenoita ja foorumeita, joissa toimijuutta ja osallisuuden kokemusta voidaan harjoitella (Timonen-Kallio 2010, 12-16).

Lasten mielestä osallisuus on kuulluksi tulemistä ja heidän asioidensa ottamista totena. He kaipaavat lähellä olevan aikuisen osoittamaa kiinnostusta omiin mielipiteisiinsä sekä niiden arvostamista. He kokevat aikuisen voivan olla lapsen kanssa eri mieltä, mutta tämä voi silti kuunnella lapsen näkökulman asioihin. Lapset kertovat tällaisen arvostuksen osoittamisen saavan lapsen myös arvostamaan aikuista ja kuuntelemaan, mitä aikuisella on hänelle sanottavana. (Vario ym. 2012, 32.)

Myös Pelastakaa lapset ry muistuttaa Arjesta voimaa-hankkeensa myötä siitä, että aikuisten tulee olla kiinnostuneita lasten toiminnalleen antamista merkityksistä ja että

kiinnostuksen tulee korostua etenkin silloin, kun lapsen toiminta herättää huolta ja ennakoluuloja. Kun lapselle osoitetaan kiinnostusta hänelle tärkeään asiaan, on aikuisella mahdollisuus tunnistaa lapsen tarpeita ja kykyjä sekä tutustua lapseen syvemmin. Hankkeeseen osallistuneet lapset toivoivat aikuiselta nimenomaisesti läsnäoloa, huomiota, tukea ja toisinaan myös aikuisen puuttumista asioihin. Lasten kuunteleminen ei siis tarkoita aikuisen vastuusta luopumista. (Pelastakaa lapset 2019.)

2.3 Osallisuuden ja suojelun välinen ristiriita

Osallisuuden vahvistamisen tavoitteena on tärkeä muistaa, että osallistuminen pitää olla mahdollisuus, ei pakko. Muukkosen (2008, 149) mukaan lastensuojelussa lapsella saisi parhaimmillaan olla itse mahdollisuus määrittää osallisuuden tapa, määrä ja ajan-kohta. Osallisuuden mahdollisuutta olisi hyvä tarjota lapselle usein ja eri tavoin, mutta kunnioittaa myös lapsen kieltäytymistä ja omaa rajaamista. Lastensuojelussa onkin toisinaan tilanteita, joihin lapsen voi olla vaikea osallistua, kuten tietyt häntä koskevat palaverit. Joskus voi olla myös lapsen edun mukaista jättää lapsi palaverin ulkopuolelle.

Harriet Strandell (2005) on todennut, että lasta suojeltaessa, on suojelun ja osallistumisen periaatteita vaikea yhdistää. Hänen mukaansa suojelu herkästi kaventaa osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia ja lapsi suljetaan herkästi osallistumisen ja vaikuttamisen ulkopuolelle suojelun nimissä. Mikäli lapsi ei siis tahdo tai voi osallistua häntä koskevaan palaveriin, on aikuisten vastuulla huolehtia siitä, että lapsen osallisuus mahdollistetaan jollain muilla tavoin.

Myös Hotari ym. (2015, 158) ovat havainneet osallisuuden ja suojelun ristiriidan jopa lastensuojelulain 20§:ssä, jossa puhutaan lapsen mielipiteen selvittämisestä ja kuulemisesta. Lain mukaan lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä ja otettava huomioon, kun lastensuojelua toteutetaan. Toisaalta mielipiteen selvittämisestä ei saa aiheutua lapselle tarpeetonta haittaa ja se voidaan myös lapsen terveyden ja kehityksen suojelemiseksi jättää selvittämättä. Kaksitoista vuotta täyttänyttä lasta tulee lakipykälän mukaan kuulla itseä koskevassa lastensuojeluasiassa, mutta kuitenkin hänelle ei saa antaa kuulemisen yhteydessä sellaista tietoa, jotka vaarantavat lapsen kehitystä. Hotari ym. ovat koonneet pykälässä olevan jännitteen seuraavaan taulukkoon.

Oikeus osallistumiseen ja tiedonsaantiin	Oikeus suojeluun ja turvallisuuteen
"Lastensuojelua toteutettaessa on selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla."	"Lapsen mielipide on selvitettävä hienovaraisesti sekä siten, että tästä ei aiheudu tarpeettomasti haittaa – –" "Lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä vain, jos selvittäminen vaarantaisi lapsen terveyttä tai kehitystä – –"
"Kaksitoista vuotta täyttäneelle lapselle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi hallintolain (434/2003) 34 §:n mukaisesti häntä itseään koskevassa lastensuojeluasiassa."	"Mielipiteen selvittämisen ja kuulemisen yhteydessä lapselle ei saa antaa sellaisia tietoja, jotka vaarantavat hänen kehitystään – –"

Taulukko 1: Lapsen suojelun ja osallisuuden ristiriita. Hotari ym. 2015.

Pajulammi (2014, 191) nostaa esiin, että lapsen etua koskevat harkintatilanteet edellyttävät lapsen suojaamisen lisäksi muutakin arviointia. Lapsen osallistumisen oikeudesta on tullut osa lapsen edun määritelmää ja osallisuuden on havaittu mahdollistavan lapsen paremman suojelun, kun he voivat osallistua omaan elämäänsä liittyviin tilanteisiin ja päätöksiin. Pajulammi (2014, 192–193). muistuttaa osallisuuden tarkoittavan sitä, että lapsen mielipiteelle annetaan painoarvoa, mutta aikuiset eivät jätä häntä yksin päättämään tulevaisuudestaan. Tärkeää on, että lapselle tarjotaan suojelua silloinkin, kun hän osallistuu. Kuitenkin Pajulammikin toteaa, lapsen osallisuuden ja suojelun välillä on jännite.

Pajulammen mukaan nämä kaksi periaatetta tulisi nähdä toisiinsa kietoutuneina, jyrkän vastakkainasettelun sijaan. Kumpaakaan periaatetta ei tule soveltaa ilman, että myös toinen huomioidaan ja annetaan sille tarvittava painoarvo. Lapsi itse tuottaa ensikäden tiedon siitä, onko hän suojelun tarpeessa ja jotta lapsi saa suojelua, on hänen tärkeää osallistua itseä koskevien asioiden käsittelyyn. (Pajulammi 2014, 193.)

Osallistumisen tukeminen tarvitsee konkreettisesti erilaisten osallistumismahdollisuuksien kehittämistä ja osallistumishalun vahvistamista (Timonen- Kallio, 2010, 13). Tarvi- taan rakenteita ja käytäntöjä, joiden kautta lapsia ja nuoria voidaan kuulla, ja sitä kautta viedä eteenpäin heidän tuottamaa tietoa konkreettisen kehittämistyön oikeasti arvoste- tuksi osaksi (Peltola ym. 2017, 45).

Hotarin ym. (2013, 149) mukaan aikuisen rooli on osallisuuden edellytysten luojana keskeinen ja se nähdään joko avaavana tai rajoittavana. Myös Barkman ym. (2017,16) ovat samalla linjalla todetessaan, että osallisuus edellyttää aikuisen kykyä kohdata lapsi kunnioittavalla tavalla ja taitoa työskennellä hänen kanssaan. Osallisuuden kokemus on avainasemassa lastenkotilasten kiinnittymisessä yhteiskuntaan. Mikäli lapsi kokee jäävänsä yhteisöjen ja palvelujen ulkopuolelle, on kiinnittyminen haasteellista.

Lastenkodissa asuvat lapset tarvitsevat vahvaa yhteenkuuluvuuden tunnetta, joka on myös heitä suojaava tekijä. Aikuisella on tärkeä tehtävä sellaisen ympäristön luomisessa, jossa lapsi voi kokea olevansa turvassa ja sen kautta solmia ihmissuhteita sekä liittyä asuinyhteisöön. Osallisuuden tunne onkin vahvasti yhteydessä huolenpitoon, ihmisarvoon ja välittämiseen. (Barkman ym. 2017, 16.) Lapset kokevat yksilöllisen elämänsä arvokkuuden ja he toivovat saavansa aikuisilta kunnioittavan kohtaamisen ja kohtelun. Jotta lasten osallisuutta voidaan vahvistaa, tulee lapsiin tutustua hyvin ja antaa heille aikaa. (Hotari ym. 2013, 163.) Erityisesti lapsen ja omaohjaajan välitön ja läheinen vuorovaikutus ovat aina kiintymyssuhteen muodostumisen edellytyksenä (Timonen-Kallio ym. 2017, 26).

3 SOSIAALIHUOLLON DOKUMENTOINTI

3.1 Dokumentointia koskevat velvoitteet

Sosiaalihuollossa kansalaisille tarjottavia palveluita turvaa lainsäädäntö, joilla palvelujen järjestämistä ja toteutusta määritellään. Sosiaalihuollon kirjaamista osallisuuden vahvistamiseen ohjaavat perustuslaki (731/1999), laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000), sosiaalihuoltolaki (1301/2014), hallintolaki (434/2003), julkisuuslaki (621/1999), tietosuojalaki (1050/2018), laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä (159/2007) sekä lastensuojelulaki (417/2007).

Lastensuojelulaissa osallisuutta on määritelty asiakkaan oikeudeksi osallistua asiakasprosessin eri vaiheisiin. Lapsen mielipiteen selvittäminen, kuuleminen sekä toiveiden huomioonottaminen ovat lakiin perustuvia velvollisuuksia ja lapsen mukaan ottamisella voidaan lisätä lapsilähtöistä työskentelyä. Lasta koskevista asiakirjoista on tultava esille lapsen ilmaisema mielipide, sekä tapa, jolla lasta on kuultu. (Lastensuojelulaki 417/2007; Kääriäinen 2007, 27.)

Sosiaalihuoltoon säädetyistä laeista sosiaalihuoltolakia sekä sosiaalihuollon asiakaslakia voidaan pitää sosiaalihuollon yleislakeina, mutta niiden lisäksi toimintaa ohjaavat lukuisat erityislait. Erityislait tarkentavat sosiaalihuoltolaissa kunnan sosiaalitoimelle asetettuja velvoitteita sosiaalipalvelujen järjestämisestä eri palvelutehtävien osalta. (Huttunen ym. 2010, 7.) Asiakkaiden oikeudet vahvistuivat, kun laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista, henkilötietolaki sekä laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta astuivat voimaan. (Laaksonen ym. 2011, 8-9.)

Sosiaalihuollon asiakasasiakirjalain voimaan astuminen on luonut yhtenäisempiä ja selkeämpiä käytäntöjä kirjaamiseen. Laki myös vähentää asiakirjojen tekemättömyyttä ja on yksi edistysaskel suunnitelmallisen sosiaalityön osalta. Laissa todetaan, että ”sosiaalihuollon ammatillinen henkilöstö sekä avustava henkilöstö, joka osallistuu asiakastyöhön, ovat velvollisia kirjaamaan sosiaalihuollon järjestämisen, suunnittelun, toteuttamisen, seurannan ja valvonnan kannalta tarpeelliset ja riittävät tiedot määrämuotoisina asiakirjoina”. (Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista 254/2015.)

Sosiaalihuollon eri työtehtävissä ja työyksiköissä ollaan vielä hyvin erilaisissa vaiheissa dokumentointitaitojen hallitsemisessa. Kunnissa ja yksityisissä laitoksissa on suuria eroja kirjaamiskäytäntöjen suhteen ja omia kirjaamisohjeita on laadittu sekä kunta- että yksikkökohtaisesti. Silti yhtenäiset ja selkeät ohjeet dokumentointiin liittyen puuttuvat, ja paljon asioita jää kirjaajan itsensä tulkittavaksi. Sosiaalihuollossa asiakasasiakirjat kirjaetaan usein tietojärjestelmän ehdoilla ja kuntakohtaisen ohjeistuksen mukaisesti, jos sellainen on laadittu. Ohjeistuksen puuttuessa työntekijä määrittelee itse, mitä ja miten hän ohjelmaan kirjaa. (Laaksonen ym. 2011, 6.)

3.2 Eettinen dokumentointi lastensuojelussa

Lastenkodin arjessa lapsen kanssa korostuu elämässä kohdattavien asioiden käsittely, lapsen vahvuuksien tukeminen, elämäntaitojen opettelu sekä lapsen oman toimijuuden vahvistaminen (Timonen-Kallio 2019, 12.) Asiakkaan kohtaaminen ja osallisuuteen liittyvät velvollisuudet on otettava huomioon myös dokumentoinnissa. Lapsilähtöisessä kohtaamisessa dokumentoinnin eettisyys linkittyy erityisesti vastavuoroisuuteen kohtaamisissa. Lapsen kohtaamisessa keskeisimpiä asioita ovat kunnioittaminen, hienovaraisuus, välitön kohtaaminen sekä lapsen hyväksyminen omana itsenään. Dialogisuus kohtaamisissa mahdollistaa asiakirjoihin kirjoittamisen siten, että asiakirjasisältö ei loukkaa kumpaakaan osapuolta. (Juhila 2018; Kääriäinen 2016.)

Dokumentointi ja asiakirjat ovat merkittävä osa suomalaista palvelujärjestelmää, johon kuuluu myös lastensuojelun sijaishuolto. Dokumenttien tarkoitus on olla tukemassa työtä ja tehdä siitä näkyvää. Dokumenteilla tuotetaan uutta tietoa, jota käytetään arvioinnin välineenä. (Kääriäinen 2007, 249.) Dokumentointiin lastensuojelussa liittyy olennaisena osana asiakkaan ja työntekijän välinen vuorovaikutus sekä yhteisymmärrys. Hyvä dokumentointitapa ei aina johda onnistuneeseen työskentelyyn, mutta toisaalta onnistunut työskentely ei edellytä täydellistä dokumenttia. (Kääriäinen, 2003, 24.) Yhdessä kirjausta laatiessa on mahdollisuus käydä myös keskustelua asiakirjojen merkityksestä asiakkaalle. Vaikka vastuu kirjaamisesta on aina työntekijällä, on tärkeää, että myös lapsi pääsee osalliseksi prosessia. Tämä mahdollistaa myös eriävien näkemysten esilletulon ja perustelut. (Kääriäinen 2003; Laaksonen ym. 2011, 42.)

Dokumentointi eli asiakastiedon kirjaaminen on merkittävä osa työntekijöiden ammatillista tehtävää, mutta sen paikka osana työtä on ristiriitainen. Usein edelleen sen on

katsottu olevan osa hallinnollisia tehtäviä sekä instituution säätelemä velvollisuus. (Kääriäinen 2007, 249.) Työorganisaatioissa dokumentointitaitoihin suhtaudutaan edelleen melko vapaasti ja työntekijälle annetaan vastuu omista kirjauksista. Asiakastyötä vastuullisesti ja huolellisesti dokumentoiva työntekijä laatii asiakirjat siten, että ne antavat parhaan mahdollisen kuvan asiakkaan tilanteesta. Asiakkaiden asiakirjoihin tallennetut tiedot ovat merkittäviä sekä asiakkaan itsensä, että muiden ammattilaisten työskentelyn ja päätöksenteon kannalta. (Laaksonen ym. 2011, 52- 53.) Silti asiakas itse on vain harvoin mukana tuottamassa itseään koskevaa tietoa.

Muukkonen (2013) on jaotellut sosiaalityössä käytössä olevat osallisuuden muodot prosessi- ja kohtaamisosallisuuteen. Prosessiosallisuuden keskiössä on suunnitelmallisuus sekä avoimuus tiedon välityksessä ja päätöksenteossa. Prosessiosallisuudella viitataan tarkemmin asiakkaan osallisuuteen omassa asiassaan prosesseissa ja päätöksenteossa. Asiakasosallisuudella taas tarkoitetaan asiakkaan osallisuutta läpi koko asiakkuusprosessin. Osallisuuteen lastensuojelussa vaikuttaa usein olemassa olevat resurssit, mutta myös työntekijän tapa tehdä työtä. Työntekijän ammattitaidolla ja kyvyllä selvittää lapsen mielipide, on tilanteissa suuri merkitys. (Lahtinen & Pynnönen 2017, 25.) Osallisuuden mahdollistaminen vaatii työntekijältä enemmän aikaa ja osaamista. On tärkeä muistaa, että kuuleminen ei ole sama asia kuin keskustelu (Muukkonen 2013, 165-166.)

Laaksonen ym. (2011, 51) nostaa esille asiantuntijatyöryhmän laatiman opastuksen kohti parempaa dokumentointia. Keskeisiksi asioiksi on listattu asiakkaan oikeudet, suunnitelmallisuus ja huolellisuus. Dokumentoinnin tulee aina olla asiakkaan näkökulmasta ymmärrettävää ja asiakkaan täytyy tietää, että hänestä kirjataan tietoja ylös. Dokumentoinnille on nykypäivänä paljon erilaisia mahdollisuuksia ja paperiset versiot ovat muuttuneet tietokoneelle tallennettaviksi asiakastietojärjestelmiksi. Tutkimuksessa dokumentit voidaan nähdä todellisuuden ilmentymiksi, mutta dokumenteista voidaan etsiä myös näkymättömiä merkityksiä ja sisältöjä. (Kääriäinen 2003, 15.)

Avoin dokumentointi on vain vähän käytössä lastensuojelun kirjaamisessa, mutta sitä tulisi ehdottomasti lisätä. Se yksi osallisuutta lisäävä menetelmä, joka tapahtuu suoraan dokumentointivaiheessa. Avoin dokumentointi on asiakirjojen kirjoittamistapa, jossa asiakas saa säännöllisesti nähtäväksi itseään koskevat asiakirjat tai hänet otetaan mukaan kirjaamiseen. Asiakkaalle voidaan antaa aiempia kirjauksia luettavaksi, tehdä yhdessä asiakkaan kanssa yhteenveto tapaamisesta tai lisätä asiakkaan tekemä muistiinpano ohjaajan kirjauksen yhteyteen. (Prince 1996, 196.)

Työntekijä laatii työssään useita erilaisia asiakirjoja ja työntekijällä on kirjoittajana valta siitä, miten ja mitä hän kirjoittaa. (Kääriäinen 2007, 249.) Myös Morén (1999, 331) tuo esille dokumentointiin kytkeytyvän vallan ja sosiaalisten suhteiden yhteyden. Asiakastyön dokumentointiosaamiseen sisältyy ymmärrys omasta vastuusta ja roolista sekä työntekijänä- että dokumentoijana. Keskeistä dokumentoinnissa on asiakirjojen sisällön ymmärtäminen. (Laaksonen ym. 2011, 52- 53.) Kun asiakas otetaan mukaan kirjaamiseen, on työntekijällä mahdollisuus kuulla asiakkaan käsitys siitä, mitä hänen mielestään asiakirjaan tulisi kirjoittaa. Näin asiakkaalle tarjoutuu mahdollisuus osoittaa, mitä pitää itse merkittävänä tietona asiassaan. (Kääriäinen 2003; Laaksonen ym. 2011, 42.)

Lukemalla asiakastyöstä laadittuja asiakirjoja voi saada käsityksen eri tilanteista, sopimuksista ja päätöksistä, mutta ei siitä millaisen valikointiprosessin työntekijä on käynyt tekstiä kirjoittaessaan. (Kääriäinen, 2007, 247.) Dokumentointiin liittyy aina ammattilaisen omat henkilökohtaiset piirteet ja tavat toimia dokumentoijana. (Laaksonen ym. 2011, 52-53.) Jokaisella työntekijällä on oma persoonallinen tapa asiakirjojen luomisessa, ja se kehittyy työtä tehdessä. Yksi hyvän asiakirjan perusominaisuuksista on sen helppo käytettävyys ja että se palvelee kaikkia osapuolia. (Kääriäinen, 2003, 24.)

Asiakirjoilla on merkittävä vaikutus asiakkaiden elämään monin tavoin, kuten mahdollistamalla tai estämällä esimerkiksi palvelun saantia. Kuitenkaan dokumentoidun tiedon poliittisuudesta, suhteesta valtaan ja asiakkaiden vallan kohteena olemisesta ei ole käyty Suomessa julkista keskustelua. Aihetta ei ole myöskään tutkittu asiakasnäkökulmasta. (Vierula 2012, 149.) Kääriäinen (2003, 15) tarkastelee dokumentteja tiedonlähteinä, jotka kuvaavat ihmisten jokapäiväistä elämää. Aineistot voivat olla kirjeitä, päiväkirjoja, tilastoja tai muita erilaisia asiakirjoja, joissa voi olla yksityiskohtaistakin tietoa ihmisten arjesta ja sosiaalisista suhteista.

3.3 Kanta-palvelut ja määrämuotoinen kirjaaminen

Kuten tekstissä on aiemmin todettu, lastensuojelun sijaishuollon kirjaamiskäytännöt vaihtelevat suuresti jopa saman organisaation tai yksikön sisällä ja vasta viime vuosina siihen on alettu kiinnittää erityistä huomiota. Sosiaalihuollon siirtyminen Kanta-palveluihin on vaikuttanut valtakunnallisesti tarpeeseen tarkastella ja yhtenäistää kirjaamiskäytäntöjä. Omakanta on palvelu, jossa kansalaiset pystyvät tarkastelemaan omia asiakirjojaan ja asioimaan sähköisesti. Yhtenäistämisen myötä esiin on noussut käsite

määrämuotoisesta kirjaamisesta, jolla tarkoitetaan asiakasta koskevan tiedon kirjaamista yhteisesti sovitulla tavalla (Kääriäinen 2016).

Kanta- palvelut on otettu jo osittain käyttöön myös sosiaalihuollossa ja se tarkoittaa, että kansalaisten Omakanta-palvelu laajenee sosiaalihuoltoon myös lastensuojelun osalta. Tällöin asiakastiedot ovat eri ammattihenkilöiden käytössä riippumatta siitä missä työskentelee, mutta lisäksi myös asiakkaiden omassa käytössä. Sosiaalihuollossa käsitellään suuria määriä asiakastietoja, joiden käsitteellinen sisältö vaihtelee palvelutehtävistä riippuen. Asiakastiedot tallennetaan asiakasjärjestelmien tietokantoihin, joista sosiaalihuollon asiakasasiakirjoja tuotetaan. (Huttunen 2010, 5.) Kantapalveluiden käyttöönoton jälkeen asiakasasiakirjat ovat asiakkaan luettavissa reaaliajassa.

Omakanta-palvelu lisää työskentelyn avoimuutta ja läpinäkyvyyttä. On myös mahdollista, että asiakirjoihin tehtäviä korjauspyyntöjen määrä tulee tämän myötä lisääntymään, sillä korjauksia on helpompi pyytää. Korjaamispyyntöjä on mahdollista ehkäistä osallistavalla kirjaamisella. Omakannan käyttöönoton myötä asiakkaan on myös helpompi keskustella itseä koskevista tiedoista. (Talentia 2021, 20.)

Sosiaalihuollon asiakasasiakirjalain voimaantulo 1.4.2015 oli ensimmäinen merkittävä askel kohti määrämuotoisen kirjaamisen käyttöönottoa sosiaalihuollossa. Asiakasasiakirjalain mukaisesti sosiaalipalveluja tarjoavat organisaatiot ottavat käyttöön asiakastyön kirjaamiseen valtakunnallisesti määriteltäviä asiakirjarakenteita. Lain mukaan THL antaa asiakirjojen tietosisältöjä ja rakenteita sekä käyttöoikeuksien perusteita koskevia määräyksiä. (Rötsä ym. 2016, 11.)

Määrämuotoisen kirjaamisen ja sosiaalihuollon asiakastietojen yhdenmukaistamisen tueksi toteutettiin Kansa-koulu I ja II - toimeenpanohankkeet vuosina 2015 - 2019. Hankkeiden tarkoituksena oli vahvistaa alueellisesti tarvittavaa tukea sosiaalihuollon Kanta-palveluihin liityttäessä. Hankkeen keskeinen tavoite oli dokumentoinnin kehittäminen, sosiaalihuollon asiakastietojen yhdenmukaistaminen ja saattaminen tietojärjestelmien avulla sinne, missä asiakasta palvellaan. Muutoksella haluttiin tukea myös toiminnan tehostamista, sekä sosiaalipalveluiden kehittämistä ja luoda edellytyksiä sosiaali- ja terveydenhuollon tiiviimmälle yhteistyölle asiakasprosesseissa. (Socom 2016.)

Kansa-koulu -hankkeiden osana toteutettiin kirjaamisvalmennukset, jotka kohdennettiin sosiaalipalveluja tuottavien organisaatioiden henkilöstöön. Kirjaamisvalmennuksen tavoitteena on edistää sosiaalialan henkilöstön valmiuksia kirjata asiakastietoja

määrämuodossa, yhdenmukaistaa sosiaalihuollon kirjaamiskäytäntöjä ja parantaa asiakastietojen hyödynnettävyyttä. Oleellisena osana kirjaamisvalmennuksia on dokumentoinnin eettisyys ja asiakkaan osallisuus itseään koskeviin dokumentteihin. Kirjaamisvalmentajat ovat määrämuotoiseen kirjaamiseen perehdytettyjä sosiaaalialalla toimivia ammattilaisia, jotka järjestävät kirjaamiskoulutuksia omilla työpaikoilla ja sitä kautta jalkauttavat kirjaamisosaamista. (Socom 2016.)

Kirjaamisvalmentajista on muodostunut maakunnallisia verkostoja, jotka jatkavat kirjaamisosaamisen kehittämistä. Vuonna 2020 aiemmat Kansa-koulu-hankkeet saivat jatkoa Kansa-koulu III –hankkeesta (2020–2021), jonka tarkoitus on vahvistaa kirjaamisosaamista ja rakentaa pysyvä kirjaamisfoorumi. Kirjaamisfoorumi koostuu digitaalisesta oppimisympäristöstä ja avoimesta materiaalipankista, joka mahdollistaa tuetun itseopiskelun ja tarjoaa välineitä, joiden avulla kirjaamisvalmentajat voivat toimia omissa organisaatioissaan kirjaamisen asiantuntijoina sosiaalihuollon asiakastiedon arkiston käyttöön-
otossa. (Vasso 2021.)

4 KEHITTÄMISPROJEKTI

4.1 Aiheesta aiemmin tutkittua

Sijaishuollossa olevien lasten osallisuutta dokumentointiin ja erityisesti päivittäiskirjaamiseen on tutkittu ja kehitetty Suomessa vain vähän. Sosiaalihuollon puolella olemassa olevat tutkimukset osallisuudesta dokumentoinnissa liittyvät pääasiassa tietyn asiakasasiakirjan laatimiseen, kuten esimerkiksi lapsen osallisuus hoito- ja kasvatussuunnitelman kirjaamisessa. Myös lapsen osallisuutta sosiaalityöntekijän tekemiin asiakasasiakirjoihin on tutkittu jonkin verran.

Aino Kääriäinen (2003) on tutkinut lastensuojelutyön dokumentoinnin ja tiedonmuodotuksen dynamiikkaa ja julkaissut aiheesta väitöskirjan. Tekstien kirjoittaminen, niiden lukeminen, tietojen siirtäminen ja asiakkaan kuuleminen samoin kuin kuulemisen kirjaaminen ovat sosiaalityön dokumentoinnin keskeisiä haasteita. Vaikka tutkimus ei ole tuore, niin sillä on edelleen vahva merkitys, kun puhutaan dokumentoinnin kehittämisestä.

Vierula (2017) puolestaan on tutkinut väitöskirjassaan lastensuojelussa olevien tai olleiden lasten vanhempien suhteita itseään koskeviin asiakirjoihin ja asiakirjakäytäntöihin. Tutkimuksen tulosten pohjalta on nähtävissä, että asiakirjat ovat hyvin monimerkityksisiä ja sidoksissa asiakkaan kokemuksiin omasta asemastaan lastensuojelun asiakkaina. Pahimmillaan asiakirjat voivat lukkiuttaa asiakkuutta ja henkilökohtaista elämää erilaisin haitallisin tavoin, joten on tärkeää, että dokumentointiin kiinnitetään enemmän huomiota. Vaikka Vierulan tutkimus onkin suunnattu vanhempien näkökulmaan, on sen tulokset kokemuksemme mukaan laajennettavissa myös lasten kokemuksiin.

Myös Lampisen (2016) pro-gradu tutkielmana tekemä kirjallisuuskatsaus osoittaa, että lastensuojelun dokumentointitavat vaativat kehittymistä, jotta voidaan säilyttää asiakaslähtöinen työskentelyote. Unkurin (2016) tekemä pro gradututkimus puolestaan osoittaa, että osallistava dokumentointi mahdollistaa asiakkaan eettisen kohtaamisen ja että osallistavan dokumentoinnin avulla lastensuojelun työskentelystä saadaan avoimempaa ja läpinäkyvämpää. Myös asiakkaiden tyytyväisyys työskentelyyn ja lastensuojelun dokumentteihin kasvaa ja tällöin asiakirjapyyntöjä sekä valitukset vähenevät.

Lasten osallisuutta käsitteleviä, väitöstason tutkimuksia on tehty dokumentointia käsitteleviä tutkimuksia enemmän. Esimerkiksi Elina Stenvall (2018) on tutkinut

väitöskirjassaan lapsen osallisuutta ja toimijuutta arkisina kokemuksina osana yhteiskunnallistumista. Tutkimuksen mukaan on keskeistä tunnistaa lapsen elämässä sellaisia prosesseja, joiden myötä lapsi saa kokemuksia mahdollisuuksistaan vaikuttaa. Stenvall pohjaa näkemyksensä ajatukseen, että lapsen on ensin koettava asiat omakseen ja tunnettava, että omassa elinympäristössä on mahdollisuuksia vaikuttaa. Vasta näiden kokemusten jälkeen yhteiskunnallinen osallistuminen voi herättää kiinnostuksen.

Henna Pajulammi (2014) puolestaan käsittelee oikeustieteellisessä väitöskirjassaan lapsen oikeutta osallistua sekä tulla huomioiduksi ja kuulluksi itseään koskevissa asioissa eli osallisuus oikeuksia. Pajulammi tarkastelee työssään systemaattisesti YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteita, joita hänen mukaansa suomalainen yhteiskunta ei ole täysin ymmärtänyt. Pajulammi toteaa tutkimuksessaan, että lapsen osallisuus on juridisena ilmiönä laajempi, kuin siitä käytävä oikeustieteellinen keskustelu antaa ymmärtää. Hänen mukaansa lasten osallisuus oikeuksien keskeisimmät ongelmat liittyvät lapsioikeuden systematisoinnin ja koulutuksen puutteeseen ja sitä tulisi hahmottaa laajemmin.

Petra Kouvosen (2013) väitöstutkimus käsittelee lastensuojelun osallistumiselle rakentuvien toimintatapojen ja yhä haastavampien tarpeiden kohtaamista. Kouvonen teki tutkimuksessaan havainnon, että esimerkiksi päihdeongelmasta kärsivien lasten kohdalla mahdollisuudet olla osallisina omaan elämäänsä liittyvissä päätöksissä, jäävät usein toteutumatta. Hänen mukaansa jatkossa tulisi kiinnittää huomiota tapoihin, joilla tarjotaan myös haavoittuvimmassa asemassa oleville lapsille mahdollisuus osallisuuteen sijaishuollon kontekstissa.

4.2 Kehittämistehtävät ja tavoite

Kehittämiprojektin tavoitteena on lisätä lastenkodissa asuvien lasten osallisuutta päivittäiskirjaamisessa. Ennen kehittämiprojektia lapsen ääni on tullut kuuluviin vain lastenkodeissa tehtävissä hoito- ja kasvatussuunnitelmissa sekä omaohjaajien tekemissä kuukausikoosteissa. Osalle lapsista hoito- ja kasvatussuunnitelma on iso ja raskas dokumentti. Kaikki lapset eivät ole halukkaita osallistumaan sen tekoon ja kyseinen dokumentti on monesti liian kaukana heidän arjestaan. Kuukausikoosteissa puolestaan tarkastellaan lapsen elämää kokonaisen kuukauden ajalta ja tämä aika on lapselle pitkä. Lasten on vaikea muistaa ja miettiä elämäänsä koko menneen kuukauden ajalta, sillä he elävät vahvasti hetkessä.

Haluamme tehdä kirjaamisesta lapsille tutumman, vähemmän pelottavan asian. Koke-muksemme mukaan lapset kuvittelevat heistä kirjoitettavan vain negatiivisia asioita, mutta todellista tietoa päivittäiskirjausten sisällöstä heillä ei juurikaan ole. Tämän yhtälön vuoksi päivittäiskirjaamisesta on tullut lapsille pelottava asia, joka kuuluu ohjaajien työ-tehtäviin ja jonka tuotoksiin lapset saavat tutustua vasta täysi-ikäistyttyään.

Kehittämistehtävämme ovat:

- 1) Kartoittaa pitkäaikaisissa sijaishuollon yksiköissä asuvien lasten ja ohjaajien kä-sityksiä ja toiveita päivittäiskirjaamisesta sekä halua olla mukana kirjaamassa.
- 2) Yhtenäistää Turun kaupungin sijaishuoltoyksiköiden kirjaamiskäytäntöjä luo-malla osallistavan päivittäiskirjaamisen toimintamalli, jossa lapsi pääsee tutustu-maan hänestä tehtyihin kirjauksiin ja saa oman äänensä kuuluviin.
- 3) Implementoida osallistavan päivittäiskirjaamisen toimintamalli kaikkiin Turun kau-pungin pitkäaikaisiin lastensuojelulaitoksiin.

4.3 Kehittämisprojektin tausta ja kohdeorganisaatio

Kehittämisprojektin tausta-ajatuksena oli jo muutaman vuoden pinnalla ollut määrämuo-toisen kirjaamisen kehittäminen ja lasten osallisuus lastenkodissa. Turun kaupungin las-tenkotien työntekijät on koulutettu määrämuotoiseen kirjaamiseen kuluneiden neljän vuoden aikana. Koulutuksista on vastannut Kansa-koulu-hankkeen kirjaamisvalmen-taja-koulutuksen saaneet lastenkotien ohjaajat.

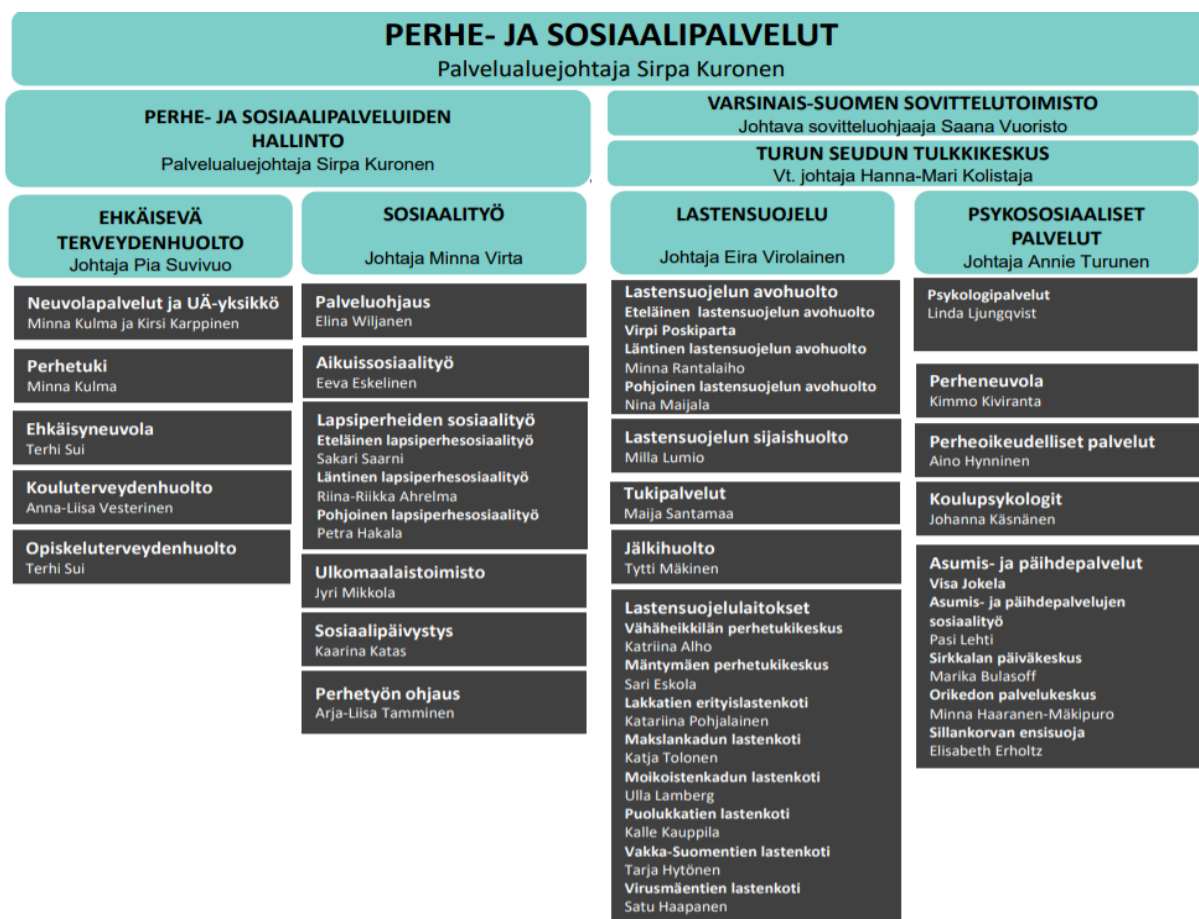
Kirjaamisvalmentajista ja lastenkotien ohjaajista muodostettiin kirjaamistyöryhmä, joka laati yhtenäiset kirjaamista koskevat ohjeet 2018 Turun kaupungin lastenkodeille. Yhte-näiset kirjalliset ohjeet määrämuotoisesta kirjaamisesta sisältää asiakasosallisuutta kos-kevan osion, mutta kirjallisen ohjeen tueksi kaivattiin menetelmiä arjessa työskentelyyn. Kehittämisprojektimme on siis luonnollinen jatkumo jo aiemmin tehdylle työlle kirjaami-sen kehittämiseksi Turun kaupungin lastenkodeissa.

Kehittämisprojekti toteutettiin parityönä, koska molemmilla meillä oli jo entuudestaan ko-kemusta kirjaamisen kehittämisestä. Toinen meistä on toiminut kirjaamisvalmentajana ja toinen puolestaan tullut mukaan kirjaamistyön kehittämisryhmään ja ollut sitä kautta mu-kana laatimassa yhtenäisiä kirjaamista koskevia ohjeita. Meillä molemmilla oli ajankoh-tainen tieto kirjaamisen tilasta Turun kaupungin lastenkodeissa sekä oma kiinnostus

aiheeseen. Parityö mahdollisti myös uuden toimintamallin jalkauttamisen laajemmin, sillä työskentelemme eri yksiköissä.

Kehittämiprojektimme idea tuli kesällä 2019 Lakkatieen johtajalta Katariina Pohjalaiselta, joka oli myös projektimme mentor. Lisäksi projektin eri vaiheissa sen etenemistä edisti lastensuojelun johtaja Eira Virolainen ja palvelupäällikkö Markku Hirvelä.

Turun kaupungilla lastensuojelun sijaishuoltoa toteutetaan osana hyvinvointitoimialan perhe- ja sosiaalipalveluja. Hyvinvointitoimiala tuottaa terveyttä ja hyvinvointia lisääviä palveluja turkulaisille ja sosiaali- ja terveyshuollosta päättää sosiaali- ja terveyslautakunta. (Turun kaupunki 2019.) Perhe- ja sosiaalipalvelut puolestaan tarjoavat lastensuojelun, ehkäisevän terveydenhuollon, päihde- ja asumis- sekä täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen palveluita. Perhe- ja sosiaalipalveluihin kuuluu myös psykososiaaliset palvelut. (Turun kaupunki 2021).

Kaavio 1. Turun kaupungin perhe- ja sosiaalipalvelujen organisaatiokaavio. Turun kaupunki 2021.

Turun kaupungilla on yhteensä kahdeksan lastensuojelulaitosta. Näistä kaksi, Vähäheikkilän perhetukikeskus sekä Mäntymäen perhetukikeskus, ovat vastaanottolaitoksia. Vakasuomentien lastenkoti on puolestaan suuntautunut avohuollon sijoituksiin. Kehittämishankkeemme alkukartoituskysely suunnattiin pitkäaikaisiin sijaishuollon laitoksiin ja tämän vuoksi edellä mainitut kolme laitosta rajautuivat pois projektistamme. Alkukartoituskysely toteutui siis Lakkatie-, Maksilankadun-, Moikoisten-, Puolukkatien- ja Virusmäentien lastenkodeissa.

4.4 Toimintaympäristön kuvaus

Kehittämishankkeemme toteutettiin Turun kaupungin lastensuojelun sijaishuollon kehittämiseksi. Lastensuojelulaitoksissa asuvat lapset on sijoitettu joko avohuollon tukitoimenpiteenä tilapäisesti tai huostaan otettuina toistaiseksi. Laitos toimii lapsen kotina hänen asuessaan lastensuojelulaitoksessa. (Turun kaupunki 2019.) Lapsella on oikeus sijaishuoltoon silloin, kun avohuollon tukitoimin ei kyetä riittävästi auttamaan ja tukemaan lasta. Huostaanottoon tulee ryhtyä, kun laissa sille asetetut edellytykset toteutuvat (Lastensuojelulaki 417/2007 40 §). Sijaishuollon muotoja on useita, joista keskeisimpiä ovat perhehoito, ammatillinen perhekoti ja lastensuojelulaitos. Sijaishuollolla tarkoitetaan pääsääntöisesti lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella, joko perheessä tai laitoksessa, mutta lapsen sijaishuollosta voi vastata myös lapsen sukulaiset. (Lastensuojelun käsikirja 2020.)

Lastensuojelua toteutetaan osana lasten ja perheiden palveluiden kokonaisuutta. Lastensuojelun palvelujärjestelmä on laaja kokonaisuus, jonka tehtävä on edistää ja tukea lapsen kehitystä ja kasvua. Lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, jota toteutetaan silloin kun lapsi ja perhe ovat lastensuojelun asiakkaina. Asiakassuunnitelman laatiminen, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto sekä sijaishuollon järjestäminen ja jälkihuolto ovat lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. (Lastensuojelun käsikirja 2020.)

Lapsi- ja perhepalvelujen toimintaympäristöissä on ollut paljon muutoksia viime aikoina. Keskeisinä tekijöinä ovat olleet yhteiskunnan muutokset, muuttuneet lait sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutokset. Lastensuojelun uudistuksia tehdään parhaillaan keskeillä valtavalla toimintaympäristön murrosta. Liikkeessä ovat niin rakenteet, lainsäädäntö, eri ammattilaisten välinen yhteistyö sekä ymmärrys vaikuttavista

työskentelytavoista. Muutos avaa monenlaisia näkymiä sellaiseen lastensuojeluun, joka vastaisi nykyistä paremmin asiakkaiden tarpeisiin. (Petrelius & Eriksson 2018, 5-9.)

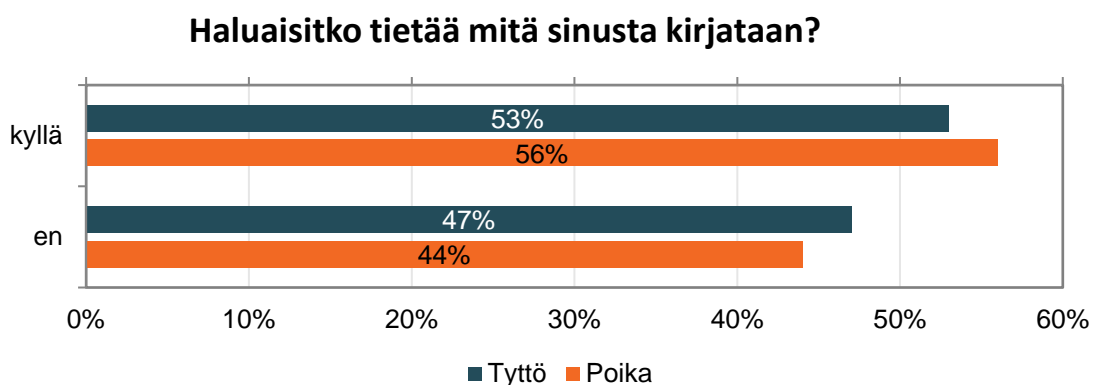
Murrosvaiheessa lapsiperhepalveluiden ja lastensuojelun muutostyötä on tehty osana laajaa kansallista hallituksen kärkihanketta, Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa (LAPE 2016–2022). Muutosohjelmassa on vahvistettu lapsen oikeuksia ja tietoperusteisuutta, edistetty vahvistavaa toimintakulttuuria ja kehitetty palvelujärjestelmää enemmän lapsi- ja perhelähtöiseksi. Tavoitteena on lapsen edun ja oikeuden toteutuminen tukien ja vahvistaen lasten, nuorten ja perheiden omia voimavaroja. Ohjelmassa on korostettu lapsen, nuoren ja monimuotoisten perheiden kokonaistilanteen ja yksilöllisten palvelutarpeiden huomioiminen oikea-aikaisesti heidän arjessa ja kasvuympäristössä.

1.1.2020 astui voimaan lastensuojelulain muutos, jonka mukaan lastensuojelulaitosten tulee laatia lasten hyvää kohtelua koskeva suunnitelma, joka on osa laitoksen omavalvontasuunnitelmaa. Suunnitelmia laatiessa otetaan mukaan laitokseen sijoitettuja lapsia ja heille tarjotaan mahdollisuus olla mukana sen kirjaamisessa. Valmis suunnitelma käydään läpi laitoksessa asuvien sekä sinne muuttavien lasten kanssa ja sen tulee olla laitoksessa kaikkien nähtävillä. Suunnitelma päivitetään kerran vuodessa ja lähetetään lasten vastuusosiaalityöntekijöille. (Laki lastensuojelulain muuttamisesta 542/2019.)

5 ALKUKARTOITUSKYSELYJEN TULOKSET

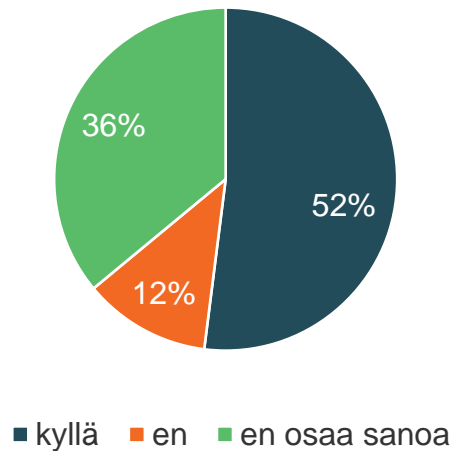
5.1 Päivittäiskirjaamisen nykytila

Kyselyn tuloksista voidaan päätellä, että Turun kaupungin lastenkodeissa asuvat lapset tietävät, että heistä tehdään päivittäiskirjauksia ja ohjaajat pääsääntöisesti kertovat lapsille mitä heistä kirjataan. Kaikki 100% (n=50) ohjaajista arvioivat, että jokainen Turun kaupungin lastenkodissa asuva lapsi on tietoinen häntä koskevasta päivittäiskirjaamisesta ja lähes kaikki kertoivat itse puhuvansa lapsen kanssa häntä koskevista päivittäiskirjauksista. Kyselyyn vastanneista lapsista 100% (n=33) vastasivat tietävänsä, että heistä kirjoitetaan päivittäisraporttia. Kuitenkin vähän yli puolet kertoi, etteivät he tiedä mitä heistä kirjataan. Enemmistö lapsista haluaisi tietää itseään koskevista kirjauksista. Iän puolesta omista kirjauksistaan kiinnostuneimpia olivat 15–18 vuotiaat ja pojat olivat hieman tyttöjä kiinnostuneempia.

Ohjaajia pyydettiin kertomaan, miten he varmistavat lapselta, että hänestä kirjataan oikeita asioita. Ohjaajat kertoivat, että he kysyvät, keskustelevat, tarkistavat, pyytävät tarkentamaan ja käyvät kirjauksia läpi yhdessä. Useissa vastauksissa tuli myös esille, että kirjausten oikeudellisuus varmistetaan kirjaamalla vain faktat. Osa vastaajista kertoi kirjaavan asioita yhdessä lapsen kanssa. Yli puolet lapsista kertoi luottavansa siihen, että heistä kirjataan oikeita asioita.

Luotatko siihen, että raporttiin kirjoitetaan oikeita asioita?

Kysyttäessä lapsen tämänhetkistä osallisuutta päivittäiskirjaamiseen, yli puolet ohjaajista kertoi näyttäneensä lapsille heitä koskevia kirjauksia ja kertoi itse osallistavansa lasta kirjaamiseen. Suurin osa lapsista (74%, n= 23) kuitenkin kertoi, ettei ole saanut lukea itsestä tehtyjä päivittäiskirjauksia. Tässä kysymyksessä vastaukset jakautuivat hyvin samalla tavalla kaikissa ikäluokissa. Vain 9% vastaajista (n= 3) on saanut olla mukana tekemässä päivittäiskirjauksia. Ohjaajien vastauksista käy ilmi, ettei lapsen osallistaminen päivittäiskirjaamiseen ole rutiinia, eikä siihen ole tällä hetkellä yhtenäisiä ohjeita.

"Ei tule useinkaan keskusteltua lasten/nuorten kanssa päivittäiskirjauksista."

"En ole kauheasti varmistanut, joskus ohimennen jutellut kirjauksista ja että mitä niihin tulee."

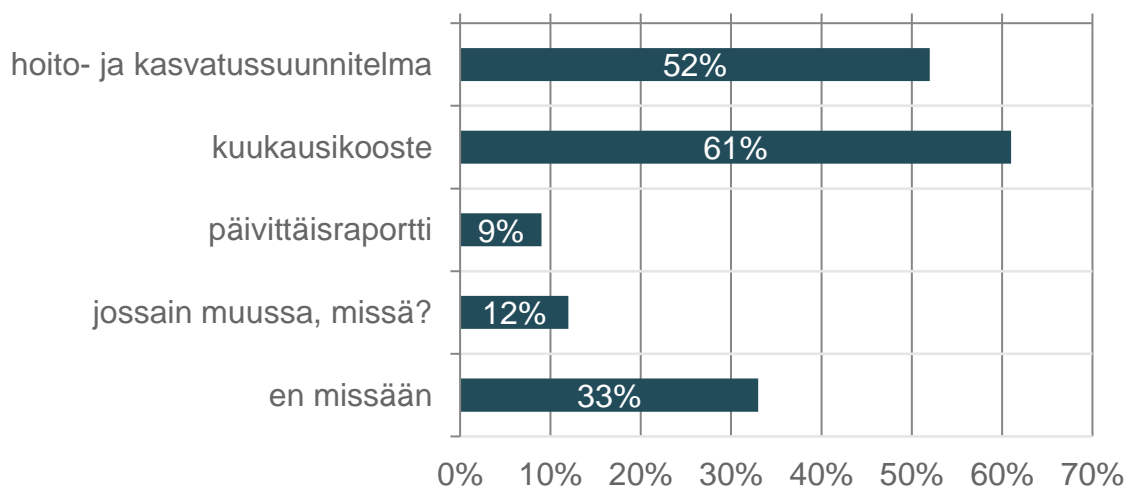
"En mitenkään. Pitäisi kyllä."

"Ei ole erityisiä menetelmiä. Tuntuu että kirjaamiseen on liian vähän aikaa työvuoron aikana - hyvä kun ehtii yleensäkin kirjaamaan päivän rapsat. Omaohjaaja-aikaa voisi tässä varmasti hyödyntää, jolloin asia tulisi tutummaksi myös lapselle."

Yli puolet lapsista kertoi olleen mukana kirjoittamassa kuukausittain tehtävää koostetta ja kaksi kertaa vuodessa tehtävää hoito- ja kasvatussuunnitelmaa. Kuukausikoosteiden sekä hoito- ja kasvatussuunnitelmien teossa ovat eniten olleet mukana 15–18 vuotiaat, kun taas 7–10 vuotiaista mukana on ollut vain yksi vastaaja. Näiden lisäksi 12% vastaajista (n=4) kertoo saaneensa olla mukana tekemässä asiakassuunnitelmaa, joka

tehdään yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa yksi-kaksi kertaa vuodessa. Suurin osa (69%, n=22) lapsista kertoi saaneensa olla mukana edellä mainituissa kirjaamistilanteissa niin, että he ovat kertoneet ohjaajalle oman näkemyksensä. Yksi vastaajista kertoi saaneensa kirjoittaa tekstiä itse. 19% vastaajista (n=6) kertoi, ettei ole halunnut olla mukana kirjaamisessa, vaikka heille on tarjottu siihen mahdollisuus.

Oletko saanut olla mukana kirjaamisessa? Rastita kaikki ne joissa olet ollut mukana.

Myös ohjaajien vastauksissa korostui lasten osallisuus lähinnä hoito- ja kasvatussuunnitelman sekä kuukausikoosteen tekemisessä. Ohjaajien vastaukset ovat samassa linjassa lasten vastausten kanssa. Muina menetelminä lapsen kirjaamiseen osallistamiseen ohjaajat nimesivät asiakassuunnitelman, Wilma-viestit, rajoitustoimenpiteet, viikkosuunnitelman, lastenkokoukset ja lastenraadin.

”--- Kuukausikoosteista lapset voivat myös lukea miten kuukausi on mennyt ja saavat tehdä omia korjauksiaan.”

”Käymme läpi yhdessä kuukausikoosteet. Lapsi saa lukea sen ja kertoa mielipiteensä. Lapsen mielipide ja kommentit kirjataan niihin näkyviin.”

Ohjaajien mukaan lasten halukkuutta osallistua päivittäiskirjaamiseen ei nähty merkittävänä. Ohjaajien arvion mukaan suurin osa lapsista ei haluaisi osallistua päivittäiskirjaamisen tekoon tai suhtautuminen olisi enemmän kielteistä. Kuitenkin yli puolet koki tärkeäksi sen, että lapsi voi osallistua päivittäiskirjaamiseen. Puolet ohjaajista arvioi, että lapsen kanssa yhdessä kirjaaminen olisi mahdollista toteuttaa säännöllisesti viikoittain,

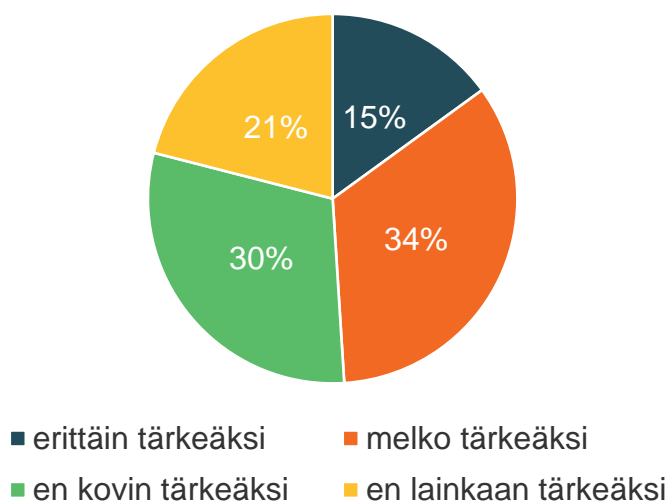
lopun vastaajista arvioi säännöllisen kirjaamisen toteutuvan parhaiten kuukausittain. Vain yksi vastaajista koki, ettei yhteinen kirjaaminen ole lainkaan mahdollista.

Ohjaajilta kysyttiin, onko jotain asioita, joita ei kirjata lainkaan. Ohjaajien mukaan tällaisia asioita ovat epäolennaiset-, lapselle vahingolliset-, tulkinnanvaraiset- tai luottamukselliset ja arkaluonteiset asiat, joilla ei ole merkitystä hoidon kannalta. Kysyttäessä lapsilta, ovatko he pyytäneet, että joitain asioita heistä ei kirjattaisiin, vastasi suurin osa kieltävästi. Osa vastaajista on kuitenkin pyytänyt asioiden kirjaamista jättämistä, mutta suurin osa heistä ei tiennyt, onko kyseinen asia jätetty kirjaamatta.

5.2 Päivittäiskirjaamisen tulevaisuus

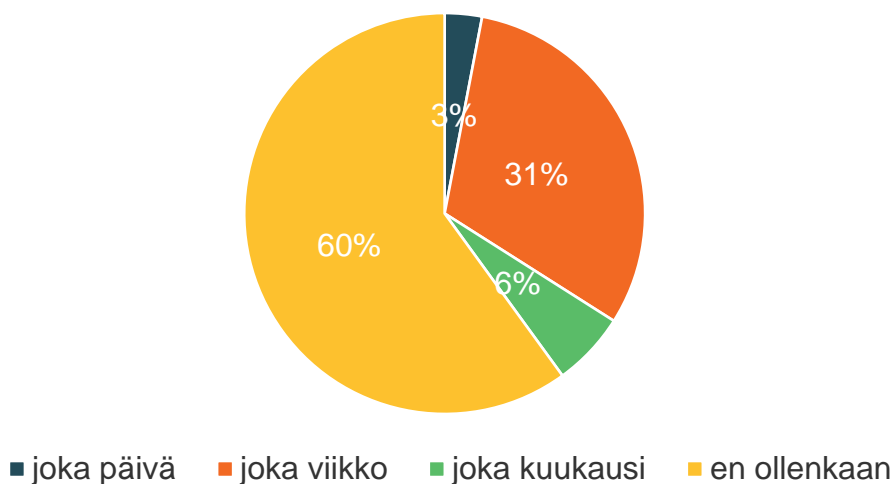
Vastausten perusteella ohjaajat näkivät lapsen osallisuuden päivittäiskirjaamiseen tärkeänä, jotta lapsen ääni saadaan kuuluviin ja kirjaaminen muuttuu avoimemmaksi. Nähtävillä oli ajatus, että lapsella on oikeus osallistua itseään koskeviin kirjauksiin ja osallisuus koettiin eettisenä asiana sekä lapsen oikeuksien toteutumisena. Lasta koskevat kirjaukset nähtiin lapsen elämäntarinan kirjoittamisena. Kirjaamisen läpinäkyvyyden ajateltiin poistavan kirjauksiin liittyviä tabuja ja lapsen osallisuuden kautta väärinkäsityksiä voitaisiin vähentää ja kasvattaa luottamusta ohjaajiin. Myös lapset kokivat omat vaikutusmahdollisuutensa tärkeäksi. Mitä vanhempi vastaaja, sitä tärkeämmäksi oma vaikutusmahdollisuus koettiin.

Kuinka tärkeäksi koet, että voit itse vaikuttaa siihen, mitä sinusta kirjataan?

Vaikka lapset kokivat omat vaikutusmahdollisuudet tärkeiksi, kuitenkin noin puolet lapsista kertoi, ettei haluaisi olla päivittäiskirjaamisessa mukana. Pojat olivat hieman tyttöjä halukkaampia osallistumaan omiin kirjauksiin. Myös ikä nosti mukana olon halukkuutta, sillä 7–10 vuotiaista kukaan ei halunnut olla mukana, kun taas 15–18-vuotiaista halukkaita oli 29%. Halukkuus osallistua omiin kirjauksiin kerran viikossa nähtiin myös lasten osalta parhaana vaihtoehtona. Myös tässä lapsen iällä oli vaikutusta, sillä halukkuus olla mukana kirjaamisessa päivittäin tai viikoittain oli sitä suurempi, mitä vanhempi vastaaja oli.

Kuinka usein haluaisit olla mukana päivittäiskirjaamisessa?

Suurin osa lapsista kertoi, että haluaisi osallistua kirjaamiseen kertomalla ohjaajalle omat näkemyksensä. Kukaan vastaajista ei haluaisi kirjoittaa päivittäisraporttia itse. Muina osallistumisen tapoina lapset kertoivat *”Kirjoittamalla myös itsestäni ja muista lapsista/nuorista + aikuisista”* tai *”katsomalla vierestä”*. Lapsille annettiin vielä vapaa sana aiheesta, mutta suurin osa jätti kommentoimatta. Kaksi lasta jakoi toiveensa: *”että ohjaajat kirjavat koko päivän tapahtumat”* ja *”Toivon, että minusta kirjoitetaan hyviä asioita.”*

Ohjaajat kokivat, että lapsen osallistuminen päivittäiskirjaamiseen vahvistaa vuorovaikutussuhteita, lisää luottamusta ohjaajan ja lapsen välillä sekä auttaa vaikeistakin asioista puhumista. Kun lapsi joutuu itse pohtimaan omia asioitaan, tavoitteet selkiintyvät, lapsi pystyy paremmin hahmottamaan oman tilanteen ja oppii tuntemaan itseään paremmin. Lapsen osallisuuden nähtiin lisäävän uusia näkökulmia ja parantavan ymmärrystä lapsen ja ohjaajan välillä.

"Lapselle tulisi näkyvämmäksi se työ mitä teemme ja he näkisivät, että kirjaamme pelkkiä faktoja. Lapsi kävisi samalla läpi tilanteita, ehkä vaikeitakin ja jäsentelisi niitä uudelleen ja sitä kautta saattaisi oppia uusia toimintatapoja."

"Vahvistaa lapsen luottamusta ohjaajiin, lisää vuorovaikutusta, lapsi kokee että voi vaikuttaa siihen, mitä ja miten aikuiset hänestä puhuvat ja tuoda oman näkökulmansa asioihin."

"Lapsi kokee saavansa ja saa ääntään kuuluviin enemmän, ja pystyy vaikuttamaan siihen, miten ja mitä hänestä päivittäin kirjataan. Olisi hienoa, jos siihen ainakin olisi aina mahdollisuus, vaikka lapsi ei osiit kiinnostuisikaan."

Lapsen osallistamisessa päivittäiskirjaamiseen nähtiin myös haasteita. Aihe herätti paljon kysymyksiä, kuten kuka, miten, missä ja millä ajalla? Ohjaajien näkemyksissä koros-
tuivat erityisesti ajan puute, riittämättömät tilat ja -laitteet sekä pelko lasten haluttomuudesta osallistua kirjaamiseen. Lasten osallisuuden lisääminen herätti kysymyksiä ja ajatuksia siitä, mikä olisi oikeanlainen tapa toteuttaa lapsen osallisuutta juuri päivittäiskirjaamisessa. Yhdessä vastauksessa pohdittiin myös kirjaamista niissä tilanteissa, kun näkemykset eroavat ja tilanteesta saattaa syntyä konflikti.

Pääosin vastauksista tuli kuitenkin esille erilaiset mahdollisuudet kirjausten toteuttamisesta yhdessä lapsen kanssa. Yhdessä kirjaaminen nähtiin lapsen kanssa yhdessä vietettynä aikana esimerkiksi omaohjaajatuntina. Osassa taloissa on käytössä lapsen kanssa yhdessä tehtävä viikkosuunnitelma, joka nähtiin helposti yhdistettäväksi osallistavaan kirjaamiseen. Toiveena tuotiin esille, että kaikilla olisi riittävästi tietoa ja yhtenäisen käytäntö osallistavasta kirjaamisesta lapsen kanssa.

"Lapsi voisi osallistua päivittäiskirjaamiseen viikoittain. Joka päivä ja jokaisessa vuorossa koen todella haasteelliseksi ja vaikeaksi. Ajan lisäksi haasteeksi tulee varsinkin kannettavien tietokoneiden vähäisyys osastolla. Liian usein on tilanteita, että sekä pöytä- että kannettavat tietokoneet ovat varattuja. Lapsen kanssa voi yhdessä tuki paperille kirjata ja miettiä asioita."

"Lapsille ja työyhteisölle tulisi saada aikaiseksi tehtyä asiasta "rutiini", joka toteutettaisiin vaikka viikoittain. Ajan riittävyys tulisi varmistaa tällaisen käytännön toteuttamiseen, eli yhteisesti tulisi sopia tällaisen käytännön (esim. viikottainen kirjausten tiivistelmän tms. läpikäynti lapsen kanssa) ajankohta. Siihen itsessään, että lapsi osallistuu tavalla tai toisella itse kirjaamiseen, en keksi huonoja puolia."

5.3 Yhteenveto

Tulosten perusteella voidaan todeta, että lapset kyllä tietävät heistä kirjoitettavan päivittäiskirjauksia, mutta tietoisuus raporttien sisällöstä on kovin vaihtelevaa. Suurin osa lapsista ei ole koskaan saanut nähdä heistä kirjoitettuja raportteja, mutta enemmistö haluaisi tietää mitä itsestä kirjataan. Vaikka lapset eivät ole nähneet heistä kirjoitettuja tekstejä, luottavat he kuitenkin siihen, että ohjaajat kirjoittavat oikeita asioita.

Lasten osallisuus dokumentoinnissa linkittyy toistaiseksi lähinnä kuukausikoosteeseen ja hoito- ja kasvatussuunnitelmaan. On huolestuttavaa, että 22% vastaajista kertoi, ettei ole saanut koskaan olla mukana kirjaamassa mitään. Osallisuutta on toki myös mahdollisuus kieltäytyä osallistumasta, mutta tässä luvussa siitä ei ole kyse, sillä vapaaehtoisesti kirjaamisesta kieltäytyneiden lasten määrä oli 19%.

Lasten vastauksista on nähtävissä vastustus uutta toimintatapaa kohtaan, suurimman osan ollessa täysin haluttomia osallistumaan päivittäiskirjausten tekoon. Kuitenkin heidän vastauksensa osoittavat, että lapset ovat kiinnostuneita ja halukkaita vaikuttamaan omiin kirjauksiinsa. Oman kokemuksemme mukaan lastenkodissa asuvilla lapsilla on usein vahva vastustus uusia osallistavia toimintatapoja kohtaan. Lapsilla on usein kokemus, etteivät he ole saaneet vaikuttaa elämässään omiin asioihinsa. He kokevat osallisuuden usein taakaksi, joka on pois heidän vapaa-ajastaan.

Ohjaajat näkevät lapsen osallisuuden lisäämisen päivittäiskirjaamisessa pääosin positiivisena asiana, joka on mahdollista toteuttaa omalla työpaikalla. Osallisuuden lisääminen nähdään askeleena kohti nykyaikaisuutta ja kirjaamisen kehittäminen nähdään pääosin myönteisenä. Vastauksissa on pohdittu myös kirjaamiseen liittyvien muutosten tärkeyttä Kanta-palveluihin siirryttäessä. Kysely on herättänyt ohjaajia pohtimaan omaa kirjaamista ja osallistamisen vaikutuksia sekä lapseen, että omaan työskentelyyn. Vastauksissa korostuu lapsilähtöisyys, lapsen yksilöllinen kohtaaminen ja lapsen edun vaaliminen.

Kirjaamiseen koetaan tarvittavan yhtenäistä linjaa ja lisäohjeita sen toteuttamiselle. Selkeä ohjeistus, suunnitelma, menetelmän juurruttaminen ja työyhteisön sitouttaminen nähdään tärkeäksi. Ohjaajien kommentoissa korostuu ohjaajan ja lapsen yhdessä vietetty kahdenkeskinen aika ja omaohjaajan rooli, jossa lapsen kuuleminen tapahtuu keskustelujen ja yhteisten hetkien myötä.

Osa vastaajista kertoo, ettei osaa sanoa kuinka osallistavaa päivittäiskirjaamista voisi toteuttaa omalla työpaikalla. Vastauksista tulee esille kriittistä pohdintaa, joka perustuu omiin kokemuksiin ja näkemyksiin lastenkodissa tehtävästä työstä. Vastauksissa painottuu pelko resurssien riittämättömyydestä, ajan käyttöön liittyvistä haasteista ja työn lisääntymisestä. Osa epäroi vastauksissaan lapsen halukkuutta osallistua häntä koskeviin päivittäiskirjaamisiin tai ei lainkaan näe hyötyä lapsen osallisuuden lisäämisestä.

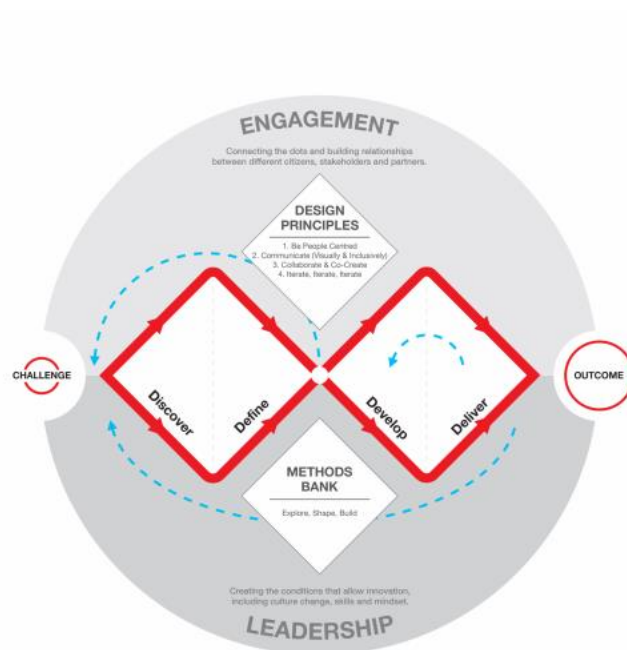
Lapsen osallistaminen kirjaamiseen päivittäin koetaan hankalaksi, mutta viikoittainen osallistaminen nähdään mahdollisena. Osa ohjaajista kertoo, että viikoittainen hetki lapsen kanssa on jo käytössä omalla työpaikalla. Myös lapset kokevat, että kerran viikossa osallistuminen omiin kirjauksiin olisi mielekkäintä. Lapsilla ja ohjaajilla on siis yhtenäinen näkemys siitä, että yhteinen kirjaaminen on mahdollista toteuttaa parhaiten kerran viikossa.

6 KEHITTÄMISPROJEKTIN TOTEUTUS

6.1 Kahden timantin prosessimalli

Kehittämistoiminnassa ensisijaisena tavoitteena on jonkin asian tai toiminnan muuttaminen. Se on kontekstisidonnaista, ajassa ja paikassa tapahtuvaa toimintaa, joka on toimijavetoista ja lopputuloksena on konkreettinen tuotos. Kehittämistoiminnassa voidaan myös hyödyntää tutkimuksellisia menetelmiä, kuten kyselyitä, joiden avulla pyritään saamaan kehittämistoiminnan kannalta oleellista tietoa. (Salonen ym. 2017, 34-37.)

Tässä projektissa sovelsimme The double diamond-mallin perusajatusta, jossa uutta toimintamallia lähdetään kehittämään nykytilanteen kartoittamisen ja tiedon keräämisen kautta ja jossa ideoinnin pohjalta uusi toimintamalli syntyy. The double diamond -malli on palvelumuotoilun prosessimalli, jonka on esitellyt British design council. Mallin tarkoituksena on helpottaa prosessirajaamista ja ohjata työskentelyä projektin eri vaiheissa kohti tarkkaa ratkaisua. The double diamond -mallin idea on kehitystyön aikana tapahtuva hioutuminen kahdessa timantissa.

© Design Council 2019

Kuvio 2. Double diamond-malli. British design council. 2019.

Ensimmäinen timantti koostuu ratkaistavan ongelman ymmärtämisestä ja se sisältää asiakastiedon keräämisen ja sen kiteyttämisen. Toinen timantti sisältää ratkaisun kehittämisen ja tuottamisen, johon kuuluu mallin testaus. Palvelumuotoilun avulla tehtävä palveluiden kehitystyö voidaan jakaa seuraavaan neljään vaiheeseen:

1. Määrittele
2. Tutki ja kiteytä
3. Ideoi, kuvaa ja kokeile
4. Testaa ja toteuta. (Innanen, 2018).

6.2 Määrittelyvaihe

Määrittelyvaiheessa kartoitetaan kehitettävän kohteen nykytilannetta, jotta asiaan liittyvät haasteet ja mahdollisuudet saadaan tunnistettua. Tietoa keräämällä saadaan myös rakennettua kokonaisvaltainen kuva kehitettävän kohteen nykytilasta. Vaiheen aikana kerätystä tiedosta nostetaan esiin tärkeät näkökulmat ja tieto kiteytetään helposti hyödynnettävään muotoon. (Innanen, 2018.)

Kehittämiprojektimme käynnistyi syyskuussa 2019. Tehtäväännön olimme saaneet jo saman vuoden kesällä, kun idea aiheesta tuli mentoriltamme, Lakkatien erityislastenkodin johtaja Katariina Pohjalaiselta. Aluksi selvää olivat aiheen lisäksi kehittämiprojektin tavoitteet ja Turun ammattikorkeakoulun seminaarien kautta selkiintyivät myös tarkat kehittämistehtävät sekä menetelmät projektin toteuttamiseksi.

Syys-lokakuussa 2019 kävimme monia yhteiskeskusteluja sekä mentorimme, että Moikoisten lastenkodin johtaja Ulla Lambergin kanssa, joka oli myös vahvasti mukana kehittämiprojektin edistämisessä. Keskusteluissa ideoimme ja rajasimme projektin aiheita ja saimme tärkeää tietoa Turun kaupungin tutkimuslupakäytänteistä sekä tutkimusluvan hakemisesta, joka tarvittiin projektin toteuttamiseksi. Itse tutkimusluvan saimme Turun kaupungilta maaliskuussa 2020.

Edellä mainittujen henkilöiden lisäksi saimme projektiimme lisäapua Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (Vasso) hankejohtaja Nea Kososelta, jonka kanssa keskustelimme ensimmäisen kerran lokakuussa 2019. Kososelta saimme vinkkejä kehittämiprojektin toteuttamiseen ja hän tutustutti meidät The double diamond-malliin. Kosonen esitteli meille myös Pelastakaa lapset ry:n tekemiä videoita, joissa lastensuojelun

kokemusasiantuntijat kertoivat kokemuksistaan päivittäiskirjaamisesta sekä toiveistaan kirjauksiin liittyen.

Marraskuussa 2019 kokosimme itsellemme kehittämistyöryhmän, joka koostui jo olemassa olevasta Turun kaupungin lastenkotien ohjaajista muodostuvasta kirjaamistyöryhmästä, johon kuuluu ohjaaja jokaisesta lastenkodista. Työryhmän mukaan ottaminen kehittämisprojektiimme oli luonnollinen jatkumo lastenkotien kirjaamisen kehitystyölle. Ryhmän osallisuudesta kehittämisprojektissa kerromme tarkemmin myöhemmin.

Projektin alussa tutustuimme sosiaalihuollon dokumentointia ja lasten osallisuutta koskeviin lakeihin ja säädöksiin sekä aiheesta aiemmin tehtyihin tutkimuksiin ja kehittämisprojekteihin. Kirjaamistyöryhmän kanssa käytyjen keskustelujen kautta saimme myös organisaatiokohtaista tietoa lastenkotien päivittäiskirjaamisen tavoista ja osallisuuden kokemuksista. Näiden toimintojen avulla saimme muodostettua kokonaisvaltaisen kuvan sosiaalihuollon ja etenkin lastensuojelun dokumentointikäytänteiden ja lasten osallisuuden nykytilasta niin Turun kaupungilla kuin Suomessa yleisemminkin.

6.3 Tutkimus ja kiteyttämisvaihe

Tutkimis- ja kiteyttämisvaiheessa keskitytään keräämään mahdollisimman laadukasta asiakasymmärrystietoa kehitettävän palvelun kohderyhmästä. Vaiheen tavoitteena on laajentaa näkemystä mahdollisista haasteista ja rakentaa kokonaisvaltainen suunnittelun perusta. Kuten ensimmäisessä vaiheessa, myös tämän vaiheen aikana kerätystä tiedosta valikoidaan tärkeät näkökulmat ja tieto kiteytetään helposti jaettavaan ja hyödynnettävään muotoon. (Innanen, 2018.)

Saadaksemme tietoa lastenkodeissa asuvien lasten ja heidän kanssaan työskentelevien ohjaajien kokemuksista päivittäiskirjaamiseen ja osallisuuteen liittyen, toteutimme heille strukturoidun ja vakioidun lomakekyselyn. Vakioiminen tarkoittaa, sitä, että kaikilta kyselyyn osallistujilta kysytään sama asiasisältö täysin samalla tavalla (Vilka 2015, 94). Lasten kysely (Liite 1) sisälsi pääasiassa suljettuja kysymyksiä, kun taas ohjaajille suunnatussa kyselyssä (Liite 2) käytettiin myös avoimia kysymyksiä.

Helmikuussa 2020 ideoimme ja loimme sekä lasten että ohjaajien kyselyt Webropol-ohjelmaan. Muokkasimme kyselyjä YAMK-tutorryhmältä sekä ohjaavalta opettajalta saatujen ideoiden mukaan ja kirjoitimme kyselyihin mukaan myös saatekirjeet. Huhtikuussa 2020 testasimme aikuisten kyselyn kehittämisryhmämme jäsenillä ja pyysimme

palautetta lasten kyselystä sekä kirjoittamistamme saatekirjeistä. Teimme testauksesta ja ryhmältä saadun palautteen perusteella vielä viimeiset muokkaukset kyselyihin ja saatekirjeisiin ennen kyselyjen toteuttamista.

Kysely toteutettiin kaikille Turun kaupungin pitkäaikaisissa lastenkodissa asuville lapsille ja heidän kanssaan työskenteleville ohjaajille toukokuussa 2020. Kyselyn toteutustavan valintaan vaikutti muun muassa asiakasryhmän koko ja kyselyyn käytettävät resurssit. Kaikkien mukaan ottaminen antoi tarkemman ja realistisemman kuvan lasten ja ohjaajien kokemuksista. Jokaisen lapsen ja ohjaajan osallistuminen kyselyyn oli vapaaehtoista. Ohjaajia ohjeistettiin tarpeen mukaan olemaan lasten apuna kyselyn täyttämisessä, kuitenkin niin, että aikuinen on ainoastaan lapsen tukena, muttei tuo esiin omia näkemyksiään aiheesta. Aikuisten omat näkemykset tulivat esiin ohjaajien omassa kyselyssä.

Analysoimme kyselyjen tulokset kesällä 2020. Kyselyn tulokset saatettiin analysoidaan muotoon käyttäen Webropolin raportointiohjelmaa. Tuloksista nostettiin esiin vastauksissa eniten näkyneet teemat: aikataululliset ja tekniset haasteet sekä lasten ristiriitaiset halut osallistumiseen. Kyselyistä saatujen tietojen pohjalta syntyi uuden toimintamallin suunnittelun perusta. Ensimmäiset kaksi vaihetta muodostivat näin projektimme ensimmäisen timantin.

6.4 Ideoi, kuvaa ja kokeile-vaihe

Ideoi, kuvaa ja kokeile-vaiheen aikana kuvauksien ja konkretisoinnin avulla erilaiset ideat jalostuvat toteutuskelpoisiksi palveluiksi. Eri ideoita kokeillaan käytännössä, joka tuottaa lisää tietoa palvelua käyttävien tarpeista ja kokemuksista. Kokeilun avulla saadaan myös selville, mitä ratkaisuja kannattaa jatkokehittää. (Innanen, 2018.)

Uutta toimintamallia lähdettiin kehittämään kehittämistyöryhmän kanssa ja ensimmäinen tapaaminen oli lokakuussa 2020. Mallin luomisen pohjana toimi kyselyistä saadut tulokset, joita kävimme läpi yhdessä ryhmän kanssa. Alkuperäinen suunnitelmamme oli toteuttaa kehittämisyhteistyö käyttäen learning cafe-menetelmää. Koronarajoitusten vuoksi kaikki tapaamisemme toteutuivat kuitenkin Teams- tapaamisina ja uutta toimintamallia lähdettiin kehittämään yhteisten, avointen keskustelujen kautta.

Keskusteluissa ensimmäiseksi esiin nousi kyselyistä esiin nousseet pääteemat; tekniset haasteet, lasten ristiriitainen halukkuus osallistua päivittäiskirjausten tekoon sekä osallistavaan kirjaamiseen käytettävä aika. Tekniset haasteet liittyivät yksiköiden

eriarvoiseen asemaan kannettavien tietokoneiden määrän osalta, jonka korjaamisen todettiin olevan yksiköiden johtajien tehtävä.

Lasten ristiriitainen halukkuus olla osallisena päivittäiskirjauksia tehdessä ja kirjaamiseen käytettävä aika olivat kantavimpia teemoja. Kehittämisyhmällä oli vahva yhtenäinen näkemys siitä, että osallistava kirjaaminen on yhteistä aikaa lapsen kanssa. Ryhmässä nousi esiin näkemys siitä, että osallistava päivittäiskirjaaminen voisi myös vähentää ohjaajien tarvetta viettää aikaa toimistoissa kirjaamassa. Ryhmän jäsenet myös kokivat, että lasten ymmärrys osallisuutta kohtaan kasvaa pienin askelin eikä ajatusta osallistavasta kirjaamismallista kannata haudata lasten epäluuloisuuden vuoksi.

Toinen vahvasti esiin noussut asia oli ajatus siitä, että lapsen kanssa käydään läpi hänen menneen viikon päivittäiskirjauksia ja keskustellaan niistä. Kyselyjen perusteella lapset eivät ole saaneet juuri lainkaan lukea itsestä tehtyjä kirjauksia, vaikka haluaisivat tietää mitä heistä kirjoitetaan. Kehittämisyhmä näki näin ollen tärkeäksi, että tätä ristiriitaa pyritään poistamaan säännöllisen kirjausten läpikäymisen keinoin. Keskustelujen myötä päädyttiin, että kirjausten läpikäymisen jälkeen ohjaaja ja lapsi koostavat yhteisen kirjauksen lapsen menneestä viikosta. Yhteiskirjaus päätettiin toteuttaa kerran viikossa kyselyissä nousseiden toiveiden mukaisesti.

Ryhmällä oli yhtenäinen näkemys siitä, että yhteiskirjaus tulisi tehdä suoraan Turun kaupungin käyttämään Effic-asiakastietojärjestelmään, jolloin lapsen näkemys löytyy suoraan hänen päivittäiskirjauksistaan. Palvelupäällikkö Markku Hirvelä huomautti perusteena tähän olevan myös lakisääteisyys siitä, että lapsia koskevia tietoja ei saa olla muualla kuin asiakastietojärjestelmissä. Effican päätettiin luoda ns. valmiit fraasitekstit (Liite 3). Fraasiteksteillä tarkoitetaan asiakirjaan valmiina olevia otsikoita, joiden alle tekstiä kirjoitetaan. Ryhmän kokemuksena oli, että valmiiden otsikoiden avulla ohjaajien olisi helpompaa lähteä tekemään kirjausta yhdessä lapsen kanssa ja näin myös varmistettaisiin määrämuotoinen kirjaaminen. Lisäksi esiin nousi idea tiivistä ohjaajien oppaasta (Liite 4), jossa perustellaan osallistavan päivittäiskirjaamisen tärkeyttä ja tuodaan esiin faktatietoa kirjaamisesta ja lapsen oikeudesta kirjausten lukemiseen ja niiden luomiseen.

Tapasimme kehittämissyhmän kanssa lokakuun 2020–tammikuun 2021 aikana yhteensä neljä kertaa. Tapaamisten aikana hahmoteltiin, hiottiin ja viimeisteltiin viikoittaista yhteiskirjausta, siihen sisältyviä fraasitekstejä ja ohjaajan opasta. Mallin kehittämistyön aikana olimme säännöllisesti yhteydessä myös Turun kaupungin lastenkotien johtajiin ja projektimme mentoriin, joilta saimme myös esimiesportaan kokemuksen ja näkemyksen.

Yhteydenpidolla myös varmistimme tiedonkulun kaikkiin yksiköihin ja mahdollistimme uuden mallin juurruttamista. Koska opas tulee Turun kaupungin käyttöön, saimme kaupungilta luvan käyttää oppaan kannessa Turun kaupungin logoa. Oikeanlaisen logon valinnassa sekä oppaan ulkonäköön liittyvissä asioissa saimme apua Turun kaupungin viestinnästä markkinointipäällikkö Juha Elolta.

Vaikka the double diamond-mallissa uusia ideoita kokeillaan käytännössä ja jatkokehitetään sen jälkeen, emme aikataulullisista syistä lähteneet kokeilemaan erilaisia mallivaihtoehtoja käytännössä, vaan lopulliseen malliin päädyttiin kehittämistyöryhmän ja johtajien kanssa käytyjen keskustelujen ja yhteisten analyysien kautta.

6.5 Testaa ja toteuta-vaihe

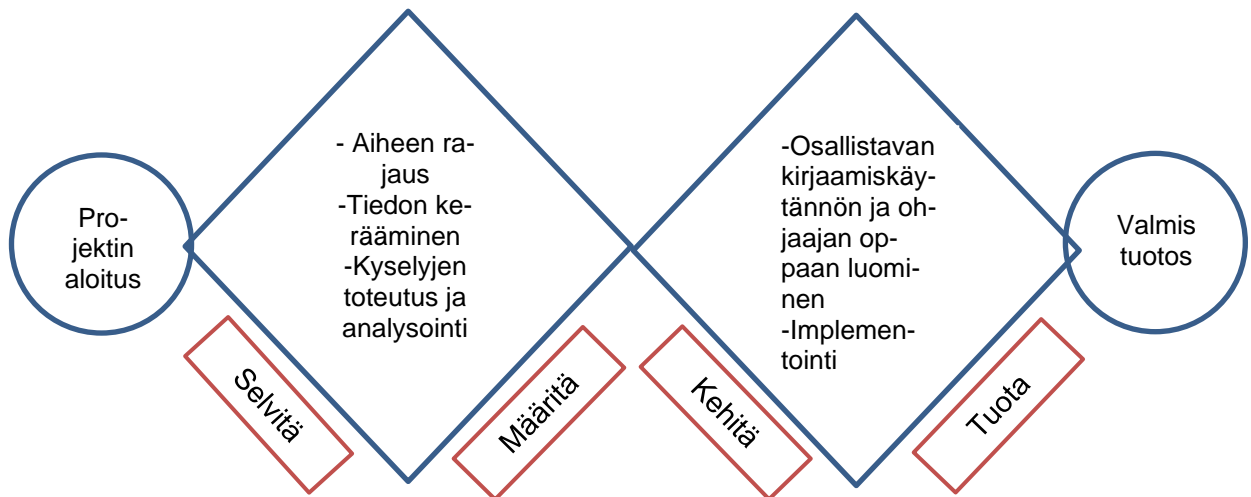
Testaa ja toteuta-vaiheessa uudet, valitut ratkaisut viimeistellään, toteutetaan ja jalkautetaan (Innanen 2018). Valmis osallistavan päivittäiskirjaamisen toimintamalli fraasiteksteineen ja ohjaajan oppaineen saatiin valmiiksi tammi–helmikuussa 2021. Fraasitekstien valmistuttua toimitimme ne palvelupäällikkö Markku Hirvelälle, joka edelleen huolehti tekstien lisäämisestä asiakastietojärjestelmä Efficään.

Effica-järjestelmässä on olemassa erilaisia asiointitapoja, joiden alle kirjaukset tehdään. Asiointitavat valikoituvat sen mukaan, minkälaisesta kirjauksesta on kyse, esimerkiksi puhelu, viesti, terveys- ja sairaustieto jne. Osallistavan päivittäiskirjauksen asiointitavaksi valikoitui kehittämisen myötä *lapsen viikkokirjaus*. Asiointitapa tuo selkeästi esiin sen, että kirjaus on toteutettu lapsen kanssa ja että se on tarkoitus toteuttaa viikoittain. Fraasitekstit löytyvät kyseisen asiointitavan alta.

Kehittämistyöryhmän toiveena oli, että lasten osallisuuden toteutumista päivittäiskirjaamisessa voidaan seurata. Turun kaupungin lastenkodeissa on jo jonkin aikaa tehty kuukausikoosteita, joka nimensä mukaisesti koostaa lapsen kuukauden yhdeksi asiakirjaksi. Kuukausikoosteen fraasiteksteihin lisättiin kohta *lapsen osallisuus kirjauksissa*, johon kirjataan miten lapsen viikkokirjaukset ovat toteutuneet. Lisäyksen myötä lapsen viikkokirjauksen teko pysyy myös lasten ja ohjaajien mielessä eikä uusi toimintamalli pääse ajan kanssa hautautumaan muiden asioiden alle. Viikkokirjauksen toteutumisen valvonnasta vastaa yksiköiden johtajat.

Lapsen viikkokirjaus otetaan toimintamallina käyttöön kaikissa Turun kaupungin pitkäaikaisissa lastensuojelulaitoksissa huhtikuussa 2021. Levittämistapana toimii yhteisen

koulutuspäivän järjestäminen lastenkotien ohjaajille, joka toteutetaan 20.4.2021. Koulutuksen yhteydessä ohjaajat saavat käyttöönsä ohjaajan oppaan ja pääsevät tutustumaan Effican uuteen asiointitapaan fraasiteksteineen. Koulutuspäivän jälkeen ohjaajat pääsevät aloittamaan uuden toimintamallin käytön. Uuden kirjaamismallin kehittäminen ja jalkauttaminen synnyttivät näin projektimme toisen timantin.

Kuvio 3. Kehittämisprojektin toteutus the double diamond-mallia mukaillen.

7 OSALLISTAVAN KIRJAAMISEN TOIMINTAMALLI

7.1 Lapsen viikkokirjaus

Lapsen viikkokirjaus on kerran viikossa toteutettava, lapsen kanssa yhdessä tehtävä kirjaus. Viikkokirjaus mahdollistaa lapselle hänestä tehtyjen päivittäiskirjausten läpikäymisen yhdessä hänelle tutun ohjaajan kanssa ja luo lapselle väylän tuoda esiin oma näkemysensä omasta arjestaan. Lapsen viikkokirjauksen lähtökohtana on, että lapsi ja ohjaaja läpikäyvät yhdessä lapsesta tehdyt edeltävän viikon päivittäiskirjaukset. Keskustelussa nykytilannetta verrataan edeltävään viikkoon sekä peilataan olemassa oleviin tavoitteisiin; mikä sujui hyvin ja mikä on ollut vaikeaa. Kirjauksista käydään keskustelua, avataan lapselle kirjauksissa olevia aikuisten näkemyksiä ja tarjotaan lapselle mahdollisuus korjata kirjauksissa olevia mahdollisia virheitä keskustelun kautta.

Lapsen viikkokirjaus tehdään suoraan Turun kaupungin sijaishuoltoyksiköillä käytössään olevaan asiakastietojärjestelmä Effican. Effican kirjatessa lapsen kanssa kirjattu teksti tallentuu suoraan lapsen omiin asiakastietoihin ja on sieltä myös lapsen vastuusosiaalityöntekijän nähtävillä. Efficassa on valittavissa erilaisia asiointitapoja, joiden alle kirjaukset tehdään ja jotka antavat tietoa siitä, minkälaisesta kirjauksesta on kysymys. Lapsen viikkokirjausta varten Effican lisättiin uusi asiointitapa, *lapsen viikkokirjaus*. Viikkokirjauksen alle luotiin myös omat fraasitekstit eli otsikot, joiden alle kirjausta lähdetään tekemään. Otsikoita on yhteensä yhdeksän.

Viikon positiiviset asiat ja ilon aiheet: Lastenkodeissa asuvilla lapsilla on monesti huono itsetunto, joten on tärkeää, että heille nostetaan esiin omia onnistumisiaan. On tärkeä muistaa, että ohjaajalla ja lapsella saattaa olla hyvin erilainen näkemys siitä, mitkä asiat lapsen viikossa ovat onnistuneet ja mitkä ovat olleet ilon aiheita. Näkemyksistä käydään keskustelua ja kummankin näkemys kirjataan yhteiseen kirjaukseen. Tärkeää on positiivisen palautteen antaminen.

Koulunkäynti: Kuten kotonakin asuvilla lapsilla, myös suurimmalla osalla lastenkodeissa asuvista lapsista koulu rytmittää arkea. Lapsen kanssa käydään läpi kouluun liittyvät ajankohtaiset asiat, kuten koulussa käyminen, koulumatkat, läksyt ja tulevat asiat kuten kokeet. Mikäli kouluasioihin on liittynyt jotain poikkeavaa tai haasteita, pohditaan lapsen kanssa yhdessä niihin ratkaisua.

Kaverit: Kaverit ovat suurimmalle osalle lapsista iso osa elämää ja siksi niistä keskusteleminen on tärkeää. On tärkeä tietää, kenen kanssa lapsi liikkuu ja mitä he yhdessä tekevät. Lastenkodin kiireiden keskellä tämä on usein osa-alue, joka jää liian vähälle huomiolle. Lapsen on helppo mainita ohimennen olleensa niiden ystävien kanssa, jotka ovat jo ohjaajien tiedossa, vaikka todellisuus voi olla jotain muuta. Kun kavereista puhutaan säännöllisesti ja ajan kanssa, on ohjaajalla mahdollisuus saada tarkempaa tietoa siitä, miten ja keiden kanssa lapsi aikaansa viettää tai onko esimerkiksi yhteys johonkin kaveriin katkennut kokonaan.

Perhe: Kavereiden lisäksi suurimmalla osalla lapsista tärkeä osa elämää on perhe. Viikkokirjauksen yhteydessä käydään läpi, onko lapsi tavannut edeltävällä viikolla perheenjäseniään tai ollut näihin muuten yhteydessä. Ohjaajien on tärkeä huomioida, mahdolliset rajoituspäätökset ja ottaa ne huomioon keskustelussa. Perheestä puhuttaessa on hyvä käydä läpi mahdollisten kotilomien sujumista ja lapsen ajatuksia ja toiveita niihin liittyen.

Lapsen terveys: Tämän otsikon kohdalla käydään keskustelua lapsen terveyteen liittyen ja keskustellaan ajankohtaisista asioista kuten lääkityksestä, lääkärikäynneistä hygieniasta tai murrosiästä. Tarkastellaan, onko lapsen terveydessä ollut muutoksia tai jotain poikkeavaa kuluneen viikon aikana, kuten esim. päänsärkyä tai vatsakipua. Lapsen kanssa on hyvä pohtia mistä mahdolliset muutokset voivat johtua sekä seurata niiden mahdollista pitkittymistä. Kohtaan on hyvä merkata mahdolliset lääkärikäynnit, seulat sekä muut terveyteen liittyvät seikat, jotka ovat edeltävällä viikolla olleet pinnalla.

Raha: Monelle lastenkodissa asuvalle lapselle rahaan liittyvät asiat ovat vaikeita, ja heidän on hankala ymmärtää rahan arvoa. Lapsen kanssa voidaan käydä viikkokohtaisesti läpi hänen rahan käyttöönsä ja keskustella siitä, mihin rahaa on kulunut tai onko kaikki hankinnat olleet tarpeellisia. On hyvä nostaa esiin myös lastenkodin puolesta hankitut vaatteet yms. ja käydä keskustelua siitä, kuinka paljon niihin on kulunut rahaa.

Viikon huolenaiheet: On tärkeää, että lapsen kanssa puhutaan suoraan myös vaikeista asioista. Lapselle tuodaan esille asioita, jotka aikuisia huolestuttaa ja autetaan lasta pohtimaan hänen tilannettaan näistä näkökulmista. Lapsen kanssa voidaan pohtia mikä menneessä viikossa ei lapsen mielestä ole sujunut toivotulla tavalla ja mihin lapsi kaipaa muutosta. Asioita on hyvä peilata lapsen hoito- ja kasvatuseuvottelussa asetettuihin tavoitteisiin ja miettiä keinoja ja ratkaisuja esimerkiksi toimintatapojen muutokseen.

Lapsen mieliala: Iso osa lapsen elämää on hänen mieliala ja sen hallitseminen. Dokumenttien avulla voidaan tarkastella päivien sujumista ja tutkia millä asioilla on ollut vaikutusta lapsen mielialaan ja pohtia miten lapsi pystyy siihen itse vaikuttamaan. On tärkeä kuulla lapsen oma käsitys omasta voinnistaan ja käsitellä mahdollista ristiriitaa näkemysten välillä. Keskusteluun on toisinaan hyvä nostaa myös mielialojen vaihtelu ja pohtia missä määrin vaihtelut ovat normaaleja.

Tuleva viikko: Lopuksi suunnataan katse seuraavaan viikkoon. Tulevaa käsiteltäessä, käydään läpi lapsen konkreettisia menoja ja pohditaan mihin asioihin lapsen olisi hyvä kiinnittää tulevalla viikolla huomiota. Nämä on hyvä merkata ylös myös lapsen omaan kalenteriin tai viikko-ohjelmaan. Näin lapsi pystyy ennakoimaan tulevia tapahtumia ja oppii suunnittelemaan omaa elämäänsä. Tulevaa viikkoa on hyvä peilata menneeseen ja pohtia mahdollisia keinoja menneen viikon haasteiden voittamiseksi.

Lapsen viikkokirjaus-toimintamallin kautta päivittäiskirjaukset saadaan lähemmäs lapsen omaa arkea. Päivittäiskirjaukset kertovat lapsen jokapäiväisestä arjesta ja muodostavat näin lapsen päiväkirjan, mahdollisesti jopa useiden vuosien ajalta. Lapsen viikkokirjaus tuo päiväkirjaan myös lapsen oman näkemyksen ja kokemuksen hänen omasta elämästään ja sen tapahtumista.

7.2 Ohjaajan opas lapsen viikkokirjaukseen

Kehittämiprojektin materiaalisena osuutena syntyi ohjaajan opas lapsen viikkokirjaukseen. Lapsen viikkokirjauksen ydinajatuksot koottiin oppaaksi, jonka tarkoitus on antaa lyhyt ja ytimekäs teoretieto lastenkodissa työskenteleville ohjaajille siitä, miksi osallistava kirjaaminen on tärkeää ja mitä hyötyjä sen avulla voidaan saavuttaa. Oppaassa on myös ohjeistus siihen, kuinka osallistavaa päivittäiskirjaamista voidaan toteuttaa omassa ohjaajan työssä Turun kaupungin lastensuojelulaitoksessa. Lapsen viikkokirjaus-toimintamalli toi myös muutoksia tällä hetkellä olevaan asiakastietojärjestelmään.

Lapsen viikkokirjaus luo yhtenäiset linjat kaikkiin lastenkoteihin ja siten varmistaa jokaisen lapsen kuulluksi tulemisen ja tutustumisen häntä koskeviin asiakasasiakirjoihin sekä määrämuotoisen kirjaamisen. Ohjaajalla itsellään on kuitenkin iso rooli siinä, miten alkaa toteuttaa mallia omassa työssään. Malli antaa ohjaajalle mahdollisuuksia vahvistaa luottamusta ja vuorovaikutusta lapsiin ja sitä kautta kehittää omaa työskentelyään.

Moision (2018) mukaan osallisuus määrittyy paljon nuoren ja työntekijän vuorovaikutuksen määrän ja laadun ympärille, jonka perusteella nuoren kokemus osallisuudesta ja kohdatuksi tulemisesta määrittyy. Nuorelle on hyvin tärkeää kokea työntekijän kanssa kohtaamisia, joissa kokee tulleen kuulluksi ja ymmärretyksi. Vuorovaikutuksen monitulkintaisuuden näkökulmasta toisen ihmisen ymmärtäminen vaatii aina dialogisuutta ja vuorovaikutus on vahvasti kokemuksellista.

Manninen (2015, 43) korostaa, että lasten osallisuuden edistäminen lähtee aina aikuisien asenteista ja toimijoiden onkin hyvä pohtia, ovatko lapset toiminnassa aidosti osallisina vai osallistettuina. Lapset eivät halua aina lähteä kovin aktiivisesti työntekijän tarjoamaan vuorovaikutukseen mukaan. Tämä voi kuitenkin olla merkittävä asia lapselle ja se voi tehdä hänet tietoisemmaksi omasta elämästään, tarpeistaan, tunteistaan ja saada kokemuksen siitä, että hän voi osallistua omaan elämäänsä aktiivisena vaikuttajana. Parhaimmillaan lasta voidaan voimaannuttaa hyvien kohtaamisten kautta. (Muukkonen 2013, 170.)

Moision (2018) tutkimuksessa mutkaton vuorovaikutus tulee esille luonteissa tilanteissa, jolloin on riittävästi aikaa, rauhaa ja tilaa kohtaamiselle. Vuorovaikutusta ja osallisuutta tukee kiireettömyys, joissa myös nuorilla on mahdollisuus vaikuttaa asioihin ja tulla kuulluksi. Nuoret tuovat aineistossa esiin sekä toiveita ja kritiikkiä lastensuojelun työntekijöiden ajasta, joka heillä on käytettävissä nuorten tapaamisiin ja kohtaamisiin. Aineistossa nuoret tuovat esiin tarvitsevansa ympärilleen turvallisia aikuisia, joilla on heille aikaa. Nuoret tuovat kehittämissuhteissa esiin myös sitä, kuinka työntekijät voisivat panostaa vuorovaikutustilanteiden luontevuuteen, etenkin pienten lasten osallisuutta tukevasti.

7.3 Lapsen viikkokirjauksen hyödyt

Kuten aiemmin on todettu, onnistuneessa sijaishuollossa asiakaslähtöisyys ja avoin työskentelyote ovat avainasemassa. Lapsen viikkokirjaus on keino työn läpinäkyvyyden lisäämiseen ja tekee työstä avointa ja asiakaslähtöistä. Viikkokirjaus myös lisää yhteistä, kahdenkeskeistä aikaa lapsen kanssa. Se voi olla myös omaohjaaja-aikaa, jossa lapsi tulee kuulluksi ja huomioiduksi.

Lapsen viikkokirjauksessa myös lapsen ja ohjaajan vuorovaikutus lisääntyy ja luottamus kasvaa. Luottamuksellisen suhteen saavuttaminen vaatii aina taakseen hyvää

työskentelyä (Raatikainen 2015, 17–18). Hyvään vuorovaikutukseen sijaishuollossa kuuluu aina lapsen kunnioittaminen ja kohtaaminen arvostaen, inhimillisesti ja empaattisesti (Malja ym. 2019, 15). Kun luottamus työntekijään syntyy, on lapsella mahdollisuus osallistua ja tulla kuulluksi ilman pelkoa ja epätietoisuutta. Lastenkotityössä luottamuksen syntyminen on merkittävä askel tavoitteiden saavuttamisessa ja lapsen sitoutumisessa niihin. (Hotari ym. 2013, 16).

Lapsen kanssa työskentelylle asetetut tavoitteet jäävät lapsille usein vieraiksi ja kauas hänen arjestaan, vaikka tavoitteet asetetaankin yhdessä lapsen kanssa hoito- ja kasvatussuunnitelmaa tehtäessä. Myös ohjaajilla lapsen tavoitteet saattavat toisinaan unohtua. Lastenkodin arki on monesti hektistä ja etenkin erityisyksiköissä päivät saattavat sisältää paljon kiinnipitoja ja ns. ”tulipalojen sammuttamista”, kun lasten tilanteet kriisiytyvät. Näissä tilanteissa kunkin lapsen henkilökohtaiset tavoitteet jäävät muun toiminnan jalkoihin.

Yksi lapsen viikkokirjauksen hyödyistä onkin, että lapsen tavoitteet vahvistuvat sekä lapselle että työntekijälle. Luettaessa yhdessä lapsen päivittäiskirjauksia ja keskusteltaessa hänen viikostaan, pystyy ohjaaja toistuvasti peilaamaan lapsen toimintaa hänen tavoitteisiinsa ja sanoittamaan sitä lapselle. Kun tavoitteet ovat viikoittain keskustelun aiheena, ne pysyvät niin lapsen kuin ohjaajankin mielessä. Tällöin lapsi myös oppii muuttamaan omaa toimintaansa niin, että tavoite on mahdollista saavuttaa eikä tavoite ole vain jokin ohjaajien käyttämä, omasta arjesta irrallinen termi.

Lapsen viikkokirjauksen ja sen synnyttämien keskustelujen kautta myös molemminpuolinen ymmärrys lapsesta ja hänen asioistaan kasvaa. Lapsella on lisäksi mahdollisuus oppia tuntemaan itseään paremmin ja tunnistamaan omia vahvuuksiaan ja haasteitaan. Sosiaalityön asiantuntijuus rakentuu ohjaajan ja lapsen yhteisestä tiedosta. Yhdessä tietäminen on lastensuojelutyössä eri osapuolten tietojen näkyväksi tekemistä, joka tarkoittaa asioiden tuottamista julki puheeksi ja tekstiksi. Tällöin tiedon jakaminen ja yhteinen ymmärrys korostuvat, jonka vuoksi jakamisen välineet ovat sosiaalityössä tärkeitä. Lisäksi ohjaajan oman toiminnan näyttäminen lapselle avaa uusia, dialogisia mahdollisuuksia. Lapsella on mahdollisuus kysyä ohjaajan tekemistä valinnoista ja tulkinnoista ja toisaalta ohjaajalla on mahdollisuus varmistaa lapselta ymmärtäneensä kuulemansa oikein. (Kääriäinen ym. 2006, 23, 27.)

Kuten olemme jo aiemmin todenneet, Turun kaupungin lastenkodeissa kirjaamista on kehitetty jo pitkään ja lapsen viikkokirjaus kehittää käytänteitä edelleen. Lisäksi käytäntö kehittää myös työntekijöiden ammatillista tietämystä. Kun ammattilainen, tässä

tapauksessa lastenkodin ohjaaja tuo lapselle esiin oman tietämisen rajallisuuden, avaa se ensimmäisen mahdollisuuden kehittymiseen. Kun ohjaaja näyttää ja myös kyseenalaistaa omaa tietämystään, se on ensimmäinen askel kohti eettistä tiedonmuodostusta. (Kääriäinen ym. 2006, 27.) Tietämättömyyden julki tuominen myös kumoaa lasten ajatusta siitä, että ohjaajat kuvittelevat olevansa kaikkietäviä. Kuten Kääriäinen ym. (2006, 27) toteaa, tarvitaan sosiaalityössä luovaa rohkeutta löytää erilaisia ymmärtämisen, tietämisen ja kohtaamisen tapoja jatkuvasti muuttuvissa yksilöllisissä tilanteissa.

Tietosuojalain perusteella lapsella on oikeus tutustua kaikkiin itsestä tehtyihin, viranomaisen tallentamiin tietoihin. Lapsella on myös oikeus vaatia asiakirjoissa olevien tietojen korjaamista. Avoimella kirjaamiskäytännöllä pystytään vähentämään mahdollisia asiakirjoihin liittyviä valituksia ja myöhempiä korjaustarpeita.

8 KEHITTÄMISPROJEKTIN YHTEENVETO

8.1 Pohdinta

Kehittämiprojektin aihe on ajankohtainen ja se vastaa hyvin olemassa olevaan tarpeeseen lapsen osallisuuden lisäämisestä sekä käytänteiden yhtenäistämisestä. Ajankohtaisuutta tukee myös käynnissä oleva sote-uudistus. Uudistusta varten on perustettu Tulevaisuuden sosiaali- ja terveysterveyskeskus-ohjelma, jossa eri puolilla Suomea tehdään sisällöllisiä kehittämishankkeita. Jotkut hankealueista ovat kehittäneet sosiaalisen raportoinnin menetelmiä, johon liittyen on tarjottu myös THL:stä kansallista tukea alueille. (Ollikainen 2020, 19.) Kirjaamista kehitetään tällä hetkellä siis laajemminkin Suomessa.

Lastensuojelun dokumentoinnin esillä olon määrä on lisääntynyt, kun sosiaalihuollon siirtyminen Kanta-palveluihin on alkanut vähitellen toteutua. Turun kaupunki on ollut syksystä 2017 alkaen mukana testaamassa ja kehittämässä Kanta-palvelua sosiaalihuollon osalta, jonka jälkeen Kanta-palveluihin siirtyminen Turun kaupungin hyvinvointitoimialalla on edennyt askel askeleelta. (Kanta 2018.) Tämänhetkisen hallituksen esityksen mukaan julkisten organisaatioiden tulee liittyä Kanta-arkistoon 1.9.2024 mennessä (Talentia 2021, 20). Lastensuojelun asiakirjat siirtyvät Kanta-palveluihin näillä näkymin vuoden 2022 alussa.

Ajankohtaisuutta perustelee myös se, että vuonna 2020 aiemmat Kansa-koulu-hankkeet saivat jatkoa Kansa-koulu III-hankkeesta (2020- 2021), jotta sosiaalihuollossa työskentelevien kirjaamisosaamista voidaan vahvistaa entisestään. Kansa-koulu-hankkeessa mukana olleet Turun kaupungin lastenkotien kirjaamisvalmentajat ovat koonneet yhteisiä kirjaamista koskevat ohjeet oman organisaation lastenkotien käytäntöjen yhtenäistämiseksi, jotka ovat olleet käytössä alkuvuodesta 2019 alkaen. Tämä kehittämiprojekti jatkaa yhtenäisten käytäntöjen lisäämistä.

Riitta Laakson tutkimuksessa (2019, 5) huostassa olevat lapset ovat itse määritelleet yhdeksi hyvinvoinnin kannalta keskeiseksi ulottuvuudeksi juuri osallisuuden. Lastensuojelun asiakkailta on usein kokemus siitä, että asiat elämässä vain tapahtuvat ja siksi vaikuttamisen mahdollisuus voi olla heille erityisen merkityksellinen (Oranen 2008,16). Osallistuminen itsestä tehtyjen kirjausten lukemiseen sekä lapsen viikkokirjauksen kirjoittamiseen, ovat uusia, konkreettisia tapoja vaikuttaa omiin asioihin. Mitä avoimemmin

ohjaaja osallistaa lasta kertomaan näkemyksensä asiakirjojen sisällöstä, sitä vähemmän dokumentointi herättää myöhemmin ahdistusta ja epäluuloja (Talentia 2016).

Siirryttäessä Kanta-palveluihin, on lasta koskevat dokumentit myös hänen huoltajiensa nähtävillä. Huoltajille lapsen huostaanotto ja sijoittaminen lastenkotiin on aina kriisi, joka herättää vahvoja tunteita. Monet vanhemmat haluavat näiden tunteiden vallassa pyytää lastaan koskevia dokumentteja luettavaksi ja tekevät niistä vahvasti omia tulkintoja. Jatkossa, kun kirjauksissa näkyy nykyistä enemmän myös lapsen ääni, voivat myös huoltajien tekemät tulkinnat ja epäluottamus sijaishuoltopaikkaa kohtaan vähentyä.

Tarkasteltaessa Mikko Orasen kuviota osallisuuden asteista (ks. s. 14), on näkemyksemme mukaan lasten osallisuus lastensuojelussa vielä suurimmaksi osaksi tasolla, jossa aikuiset ovat aloitteentekijöinä ja lapset toimijoina. Viime vuosien aikana osallisuuden asteet ovat kuitenkin nostaneet päätään ja ”lapset aloitteentekijöinä, aikuiset konsultteina”-aste on alkanut toteutua Turun kaupungin lastenkodeissa.

Asiakkaiden osallistamisen toteutumisessa suurimpana haasteena on todettu olevan työntekijät itse sekä organisaation toimintakulttuuri (Häyhtiö 2017, 17). Monesti ammatillaiset ajattelevat heidän tietävän parhaiten, miten lapsen haasteita tulisi ratkoa ja Shier (2006) on arvellut tämän johtuvan työntekijöiden auktoriteetin menettämisen pelosta. Uusi, asiakkaiden mukaan ottava toimintakulttuuri vaatii työntekijöiltä tämän pelon voittamista, oman ammattitaidon kehittämistä sekä ymmärrystä siitä, mihin osallistamisella pyritään. Tämä voi alkuun tuntua työntekijöistä vaikealta. (Häyhtiö 2017, 17.)

Myös tässä kehittämisprojektissa oli havaittavissa ohjaajien ennakkoluuloja uutta, lasta osallistavaa toimintatapaa kohtaan. Osa ohjaajista ei osannut sanoa, miten uutta toimintamallia voisi omalla työpaikalla toteuttaa ja osa ei nähnyt lainkaan hyötyä lapsen osallisuuden lisäämisessä. Ohjaajia mietitytti myös lasten halukkuus osallistua itsestä tehtäviin kirjauksiin sekä resurssien riittämättömyys ja työn lisääntyminen. Ennakkoluulojen vastapainoksi monet ohjaajat kuitenkin näkivät osallisuuden hyödyt ja kokivat uuden toimintamallin askeleena kohti nykyaikaisuutta.

Lastensuojelutyössä keskeisiä taitoja ovat vuorovaikutustaidot, joiden avulla luottamuksellinen asiakassuhde saadaan luotua. Työntekijän tulee hallita dialoginen työskentelytapa lapsen kanssa sekä osata työskennellä läpinäkyvästi suhteessa lapseen. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2019, 28.) Lisäksi työntekijän tulee osata vahvistaa lapsen motivaatiota toimijuuteen ja muutoksen tekemiseen. Hänen tulee osata motivoida lasta siihen, että tämä löytää sisäisen halun muokata ja muuttaa omaa elämäntilannettaan.

(Timonen-Kallio 2020, 7.) Lapsen viikkokirjaus- toimintamalli haastaakin sijaishuoltoyksiköiden ohjaajat käyttämään ja kehittämään näitä ammatillisia taitoja.

8.2 Eettisyys ja luotettavuus

Tässä kehittämisprojektissa eettisten kysymysten pohdinta alkoi heti tutkimusaiheen valinnan yhteydessä. Eettinen pohdinta on kulkenut läpi koko kehittämisprosessin ja mahdollisesti jatkuu ja elää vielä sen valmistumisen jälkeenkin. Eettiset kysymykset eivät avaudu itsestään selvänä prosessina, vaan onkin tarpeellista pysähtyä sen jokaisessa vaiheessa tarkkailemaan prosessia ja sen toteutusta eettisten haasteiden kannalta. Tässä kehittämisprojektissa on toteutettu eettistä reflektointia kaikissa prosessin vaiheissa, ja se on mahdollistanut ongelmakohtien ratkaisun oikea-aikaisesti ja pitänyt meidät oikealla polulla.

Teimme kirjallisuuskatsauksen huolellisesti ja olemme pyrkineet tuomaan kaiken matkan varrella hankitun ja saadun tiedon esiin tarkasti. Olemme käyttäneet lähdemateriaaleina mahdollisimman tuoreita ja luotettavia lähteitä, jotta meillä olisi hyödynnettävissä ajankohtainen ja luotettava tieto. Muutama joukossa oleva vanhempi lähde on valikoitu huolellisesti sen perusteella, että ne ovat edelleen vaikuttavia ja niihin viitataan vielä tänäkin päivänä paljon. Esimerkkinä mainittakoon Aino Kääriäisen väitöskirja vuosituhannen alusta. Projektimme valmistumisvaiheessa havaitsimme Tuulia Stellbergin tekemän parasta aikaa väitöstutkimusta omien lastensuojeluasiakirjojen lukemisesta aikuisena. Tutkimuksen tavoitteena on saada kokemuseräistä tietoa aiheesta, jota ei ole aikaisemmin tutkittu. On harmillista, ettemme saaneet kyseisestä tutkimuksesta lähdettä omaan työhömmme, mutta koemme olevan valtavan tärkeää, että aihetta on lähdetty vihdoinkin tutkimaan.

Yhteistyö projektin sidosryhmien kanssa on ollut sujuvaa kaikissa prosessin eri vaiheissa. Olemme noudattaneet sovittuja sopimuksia ja yhteisiä pelisääntöjä kaikessa työskentelyssä mentorin sekä muiden osallisten kanssa, mutta myös keskinäisessä yhteistyössämme. Yhteinen työskentely on ollut sujuvaa ja vastavuoroista, eikä kahden opiskelevan vuorotyöläisen aikataulutkaan vaikuttaneet projektin etenemiseen.

Kehittämisprojektissamme on ollut kyse yhtenäistää lastenkotien käytäntöjä, parantaa lastenkodin lasten hyvinvointia ja vahvistaa työntekijöiden osaamista osallistavan dokumentoinnin keinoin ja uuden mallin käyttöönotolla. Kun työpaikalla tehtävää työtä

lähdetään kehittämään, tulee kehittämiseen osallistua niiden henkilöiden, jotka kyseistä työtä tekevät, toimivat yhteistyökumppaneina tai käyttävät kehitettävää palvelua. Mikäli kyseiset tahot eivät osallistu kehittämiseen, ei kehittämisen lopputulos ole luotettava. (Salonen ym. 2017, 39.)

Tämän kehittämisprojektin kohdalla mukaan kehittämiseen otettiin kaikki edellä mainitut tahot. Palvelua käyttävät, tässä tapauksessa lastenkodeissa asuvat lapset, huomioitiin pyydettäessä heidän näkemystään kyselyjen avulla. Yhteistyökumppaneina voidaan nähdä Vasson hankejohtaja, mutta myös lastenkotien johtajat sekä palvelupäällikkö, jotka kyllä johtavat lastenkodeissa tehtävää työtä, mutta eivät toteuta ruohonjuuritasolla tehtävää työtä lasten kanssa. Eniten mukaan otettiin kuitenkin projektiryhmänä toiminut kirjaamistyöryhmä, joka koostuu nimenomaisesti lastenkotityötä tekevistä ohjaajista. Heidän kanssaan tapahtui suurin ajatusten vaihto ja kehittämistyö koko projektin ajan. Näin toimien voimme todeta lopputuloksemme olevan luotettava (ks. Salonen ym. 2017, 39).

Kehittämisprojektiin sisältyvä alkukartoitus suunniteltiin ja toteutettiin eettisten periaatteiden mukaisesti. Kyselystä informoitiin etukäteen ja annettiin tietoa siinä määrin, että vastaajat voivat sen perusteella osallistua tai kieltäytyä kyselyyn osallistumisesta. Kyselyyn vastaaminen tapahtui luottamuksellisesti ja anonyymisti ja vastaaminen oli kaikille vapaaehtoista. Kyselyjä varten vaadittu tutkimuslupa hankittiin asianmukaisesti oman organisaation edustajilta.

Tässä kehittämisprojektissa sen luotettavuutta on varmistettu myös huolellisella ja yksityiskohtaisella työskentelyllä ja dokumentoinnilla koko projektin ajan. Olemme työskennelleet koko projektin ajan rehellisesti, luotettavasti ja uskottavasti ja perustelleet omia valintojamme läpi kehittämisprojektin sekä pyrkineet tuomaan ne selkeästi esille tässä raportissa. Luotettavuutta lisää se, että tuotosta arvioitiin säännöllisesti useita kertoja niin kirjaamistyöryhmässä, lastenkotien johtajaryhmässä, kirjaamisasiantuntijan puolesta sekä meidän kahden kesken. Palautetta ja kehittämisideoita hankittiin lisäksi Turun kaupungin viestinnästä sekä organisaation ulkopuolelta, etenkin tuotekehittämisen ja oman kehittäjäroolimme osalta. Palaute sisällöstä on ollut sekä kehittävää, että hyvää ja kannustavaa.

8.3 Onnistumisen arviointia ja jatkokehittämistarpeet

Kehittämiskojeen tavoitteena oli lisätä lastenkodissa asuvien lasten osallisuutta päivittäiskirjaamisessa. Tätä tavoitetta kohti lähdettiin kartoittamalla lasten ja ohjaajien näkemyksiä päivittäiskirjaamisen ja lasten osallisuuden nykytilasta sekä siihen liittyviä toiveita ja ajatuksia. Mielestämme onnistuimme hyvin kyselyjen luomisessa ja saimme kyselyissä vastauksia niihin asioihin, joihin toivoimme vastauksia saavamme. Webropol-kyselyt olivat menetelmänä oikea valinta kartoituksen tekemiseen, sillä tällä tavoin pystyimme lähettämään kyselyn suurelle joukolle ja jokainen kyselyyn vastannut pystyi vastaamaan itselle sopivana ajankohtana. Vastausprosentti kyselyihin oli suurempi mitä osasimme odottaa, joka mielestämme osoittaa kokemuksemme kyselyjen onnistumisesta oikeaksi.

Koska molemmat meistä on työskennellyt lastenkodissa pitkään, oli kummallakin vahvoja ennakkokirjauksia siitä, mitä lapset ja ohjaajat saattavat kyselyihin vastata. Alkukartoituskysely osoitti omat ennakkokirjauksemme paikkaansa pitäviksi ja vahvisti näkemystämme lapsen osallisuuden lisäämisen tarpeellisuudesta päivittäiskirjaamisessa. Kehittäjän rooliin asettuminen vaati oman ammattitaidon tunnistamista ja roolien erottelua kehittäjän ja työntekijän roolin välillä. Koimme haastavaksi tilanteen, jossa Turun kaupungin lastenkotien työntekijöinä kehitämme kollegoillemme uutta toimintamallia ja velvoitamme heitä ottamaan sen käyttöön omassa työssään. Reflektoimme tämän asettelman haastavuutta sekä kehittäjäroolin omaksumista paljon Vasson Nea Kososen sekä mentorimme kanssa ja pikkuhiljaa aloimme asettua uuteen rooliimme projektinjohtajina.

Toisen haasteen projektimme toteuttamiseen toi voimassa olevat koronarajoitukset. Kaikki kehittämisryhmän tapaamiset toteutuivat etäyhteyksillä Teams:issa. Samoin tapaamisemme lastenkotien johtajien, mentorimme sekä meidän keskinäiset tapaamisemme toteutettiin pääasiassa Teamsin kautta. Myös tuleva koulutus lastenkotien ohjaajille huhtikuussa 2021 järjestetään etäyhteyksillä.

Erilaisten etäyhteyksien käyttö tuli kehittämiskojeen aikana tutuiksi ja etätapaamisista tuli luonnollinen osa projektiamme. Onnistuimme luomaan toimivan työskentelymallin, jota täydennettiin materiaalisella osuudella sekä markkinoimaan uutta mallia usealle taholle organisaation sisällä sekä sen ulkopuolella. Mielestämme onnistuimme hyvin viestinnässä koko projektin ajan ja sen merkitys korostui, kun kasvokkainen vuorovaikutus

oli vähäisempää. Työskentelyä ohjasi yhdessä sovitut säännöt ja toimintatavat ja tiedottaminen oli säännöllistä ja samanaikaista kaikille osapuolille.

Kehittämiprojektimme vaati vahvaa yhteistyötä monien eri verkostojen kanssa aina kehittämisyhdyämme jäsenistä lastenkotien johtajiin ja heidän esimiehiinsä sekä koulun suuntaan. Koemme yhteistyön sujuneen kaikkien verkostojen kanssa hyvin. Saimme tukea, ohjausta ja neuvontaa aina sitä tarvitessamme ja jokainen yhteydenpito eri tahojen kanssa oli projektissamme askel eteenpäin. Yhteistyötahojen lisäksi työskentely vaati jatkuvaa vuorovaikutusta, ajatusten vaihtoa ja peilaamista toistemme kanssa. Molempien vahva kiinnostus projektimme aiheeseen, ymmärrys lastenkotityöstä ja tasainen työnjako teki projektityöstä mielenkiintoista ja antoisaa. Sujuva yhteistyö toimi motivaattorina prosessin eri vaiheissa ja tarjosi ikimuistoisen kokemuksen oman työn kehittämisen johtamisesta.

Lapsen osallisuuden vahvistaminen on oleellinen osa vaikuttavien lastensuojelupalveluiden kehittämistä. Ollakseen osallinen, tulee lapsen voida kokea ja luottaa siihen, että hän tulee kuulluksi ja pääsee tuomaan esiin oman näkemyksensä. (Malja ym. 2019, 18.) Lapsen viikkokirjaus on toimiva malli lapsen osallisuuden ja sen kokemuksen lisäämiseksi. Se antaa lasten kanssa työskenteleville ohjaajille konkreettisen menetelmän lapsen osallisuuden lisäämiselle sekä lapsen kuulemiselle ja tuo dokumentoinnin osaksi lasten arkea.

Oma mielenkiintomme kehittämiprojektia kohtaan säilyi ja kuljetti meidät koko prosessin alusta loppuun. Projekti toteutui määräajassa ja siinä saavutettiin sille asetetut tavoitteet. Alkukartoituskysely vahvisti lähtökohtaista ajatusta siitä, että lapsen osallisuutta päivittäiskirjaamisessa on lisättävä. Osallisuuden lisääminen lastensuojelussa on aiheena ajankohtainen. Myös dokumentointi ja lapsen osallisuus itseään koskeviin asiakirjoihin sosiaalihuollossa on ollut pinnalla erityisesti viimeisten vuosien aikana. Kehittämiprojektin aikana syntynyt malli vahvistaa juuri näitä asioita ja tuotos otettiin käyttöön sellaisenaan heti sen valmistuttua. Prosessin aikana saimme kokemusta ja vahvistusta omaan osaamiseemme niin kehittämistoiminnasta kuin projektin johtajan roolissa olemisesta.

Jatkokehittämistä ajatellen, olisi muutaman vuoden päästä mielenkiintoista kartoittaa, miten uusi toimintamalli on juurtunut osaksi Turun kaupungin lastenkotien käytäntöjä. Olisi kiinnostavaa tutkia, miten osallisuus on lisääntynyt, miten mallia konkreettisesti toteutetaan eri laitoksissa ja onko laitospöhtaisessa edistymisessä eroja. Mielenkiintoista

olisi myös kartoittaa, miten tehdyissä viikkokirjauksissa lasten ja aikuisten näkemykset eroavat toisistaan ja mistä erot johtuvat. Myös vanhempien näkökulma olisi kiinnostavaa saada näkyviin.

Kehittämiprojektimme oli lähtölaukaus lasten osallisuuden lisäämiselle päivittäiskirjaamisessa. Kehittämiprojektissamme oli välttämätöntä huomioida Turun kaupungin käyttämän asiakastietojärjestelmän tuomat rajallisuudet. Tulevaisuudessa olisi hienoa, jos asiakastietojärjestelmä antaisi myöden myös sovelluspohjaiselle käytölle niin, että lapsille suunnitellun sovelluksen avulla lapset voisivat itse tuottaa tekstiä tai antaa palautetta hänen kanssaan tehdystä työstä. Tämä työ toteutettiin Turun kaupungin toimeksiantona, mutta toiveemme on, että toimintamallia otettaisiin käyttöön laajemminkin.

LÄHTEET

Bardy, M. 2013. Tiedon punninta ja maailman asuttaminen. Teoksessa: M. Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Tampere: Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy.

Barkman J., Inkinen, H. Isoniemi, S. & Vario, P. 2017. Pesäpuu ry:n Selviytyjät. Muutosvoimaa! Kohti nuorten kokemusasiatuntijuutta lastensuojelussa. Opas ja käsikirjat 3/2017. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

British design council. 2020. What is the framework for innovation? Viitattu 8.10.2020. <https://www.designcouncil.org.uk/news-opinion/what-framework-innovation-design-councils-evolved-double-diamond>.

Hallintolaki 434/2003. Annettu Helsingissä 6.6.2003. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434>.

Hotari, K-E., Oranen, M. & Pösö, T. 2013. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4., uudistettu painos. Tampere: Suomen Yliopistopaino, 149-164.

Hotari, K-E., Oranen, M. & Pösö, T. 2015. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa M. Bardy, (toim.) Lastensuojelun ytimessä. Neljäs painos. Tampere: Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy, 149–164. Saatavissa myös http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Huttunen, R., Hyppönen, K., Lehmuskoski, A., Hotti, V., Nevalainen, J., Tossavainen, P., Ailio, E. & Miettinen, A. 2010. Sosiaalihuollon asiakastietojen ja -asiakirjojen tieto-mallinnus, 2010. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos.

Hämäläinen, R-M. & Leemann, L. 2016. Asiakasosallisuus, sosiaalinen osallisuus ja matalan kynnyksen palvelut. Pohdintaa käsitteiden sisällöstä. Yhteiskuntapolitiikka 81 (2016):5, 586-594. Viitattu 8.12.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131350/YP1605_Leemann&Hama-lainen.pdf?se.

Häyhtiö, T. 2017. Osallisuutta sote-palveluihin palvelumuotoilemalla? Kunnallissalan kehittämissäätiön julkaisu 4/2017. Saatavissa myös <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2017/05/osallisuutta-sote-palveluihin-palvelumuotoilemalla-004-1.pdf>.

Innanen, P. 2018. Palvelumuotoilun prosessin vaiheet. Viitattu: 29.11.2019. <https://www.palvelumuotoilupalo.fi/blogi/2018/1/31/palvelumuotoilun-vaiheet>

Isola, A-M.; Kaartinen, H.; Leemann, L.; Lääperi, R.; Schneider, T.; Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. THL Työpaperi 33/2017. Helsinki: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. Saatavissa myös http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_978-302-917-0.pdf?sequence=1.

Juhila, K. 2018. Aika, paikka ja sosiaalityö. Tampere: Vastapaino.

Kansakoulu II Määrämuotoisen kirjaamisen tuki sosiaalialalla, 2017. Hankesuunnitelma. Viitattu 3.12.2019. <http://www.socom.fi/kansa-koulu/hanke/>

Kanta. 2018. Sosiaalihuollon asiakastiedot mukaan Kantaan. Viitattu 26.1.2021. https://www.kanta.fi/blogi/-/asset_publisher/1QjC602jKPR6/content/sosiaalihuollon-asiakastiedot-mukaan-kantaan.

Kouvonen, P. 2013. Participatory Policies and Social Rights in Out-of-home Placement Services. Negotiated Agencies of Vulnerable Children. Väitöskirja. Valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiaalitieteiden laitos. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Kääriäinen A., Leinonen A., & Metsäranta H. 2006. Lastensuojelutyön dokumentointi. Opastusta ja ideoita käytäntöön. Helsinki: Yliopistopaino.

Kääriäinen, A. 2003. Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina. Dokumentoinnin ja tiedonmuodotuksen dynamiikka. Väitöskirja. Valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia 1/2003. Helsinki: Helsingin yliopisto. Viitattu 8.12.2019. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/23445/lastensu.pdf?sequence=2>

Kääriäinen, A. 2007. Epävarmuuden sieto ja kirjoitettu tieto sosiaalityössä. Teoksessa: J. Vuori & R. Nätkin (toim.) Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino.

Kääriäinen, A. 2016. Eettisyys ja osallisuus sosiaalihuollon asiakastyön dokumentoinnissa. Videoluento. Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus oy. Socom Oy. Viitattu 30.1.2021. [Eettisyys ja osallisuus sosiaalihuollon asiakastyön dokumentoinnissa - Aino Kääriäinen](#)

Laakso, R. 2019. "Ne näki musta". Huostassa olevien lasten hyvinvointi ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset. THL-raportti 1/2019. Helsinki: PunaMusta Oy. Saatavilla https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137484/URN_ISBN_978-952-343-267-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Laaksonen, M., Kääriäinen, A., Penttilä, M., Tapola-Haapala, M., Sahala, H., Kärki, J. & Jäppinen, A. 2011. Asiakastyön dokumentointi sosiaalihuollossa. Opastusta asiakastiedon käyttöön ja kirjaamiseen. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Lahtinen, P. & Pynnönen, J. 2017. Kuka minusta huolehtii? Lastensuojelun sosiaalityön Pysäkki-malli huostaanoton ja sijaishuollon tarpeen arviointiin. Opa- ja käsikirja 1/2017. Jyväskylä. Pesa-puu ry.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992. Annettu Helsingissä 17.8.1992. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920785>.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä (159/2007). Annettu Helsingissä 9.2.2007. Saatavilla <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070159>.

Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista 254/2015. Annettu Helsingissä 20.3.2015. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150254>

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000. Annettu Helsingissä 20.9.2000. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2000/20000812>.

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999. Annettu Helsingissä 21.5.1999. Saatavilla <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990621>.

Lampinen 2016. Dokumentointi osana suunnitelmallista sosiaalityötä sijaishuollossa. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus kansalliseen ja kansainväliseen tutkimukseen. Pro gradu-työ. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Yhteiskuntatieteiden laitos. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto. Viitattu 29.11.2019 https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/16333/urn_nbn_fi_uef-20160660.pdf?sequence=-1&isAllowed=y.

Lastensuojelulaki 417/2007. Annettu Helsingissä 13.4.2007. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.

Lastensuojelun käsikirja. 2020. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 20.3.2020. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

Linnossuo, O. & Kettunen, P. 2020. Lastensuojelun tutkimusperusta vahvaksi. Talentian 30 päivää-lehti 28.8.2020.

Malja, M.; Puustinen, A.; Petrelius, P. & Eriksson, P. 2019 (toim.) Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:8. Helsinki: STM, Saatavissa myös https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161862/STM_2019_8_J_Lastensuojelun_laatusuositus.pdf?sequence=4&isAllowed=y.

Manninen, S. 2015. Erityistä tukea tarvitsevien lasten osallisuuden haasteet koulussa – kasvat-tajien käsityksiä. Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti 2015, Vol. 25, No. 1. Niilo Mäki - säätiö. Viitattu 3.1.2021. <https://bulletin.nmi.fi/wp-content/uploads/2015/02/Manninen.pdf>

Moisio, J. 2018. Kohtaamisia retkillä. Osallisuus ja yhteisöllisyys lastenkotien retkitoiminnassa. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura ry. Verkkojulkaisuja 131. Helsinki. Unigrafia. Viitattu 30.1.2021. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/tiedostot/2018_moisio_kohtaamisia_verkko.pdf

Morén, S. 1999. Dokumentationens roll i socialt arbete. Perspektiv och utvecklings- möjligheter. Socialvetenskaplig tidskrift 6 (4).

Muukkonen, T. 2008. Lapsikeskeisyys sosiaalityön läpäisevänä periaatteena. Teoksessa: T. Muukkonen (toim.) 2008. Suunnitelmallinen sosiaalityö lapsen kanssa. Pääkaupunkiseudun so-siaaalialan osaamiskeskus SOCCA:n ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 17. Helsinki: Yli-opistopaino.

Muukkonen, T. 2013. Lapsen kohtaamis- ja prosessiosallisuus. Teoksessa M. Bardy (toim.) Las-tensuojelun ytimessä. Terveiden- ja hyvinvoinninlaitos. Tampere: Juvenes Print-Suomen Yli-opis-topaino Oy. 165-175. Saatavissa myös https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Ollikainen, T. 2020. Sote-keskukset tulevat. Talentia-lehti 2.10.2020.

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 7. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

Pajulammi, H. 2014. Lapsi, oikeus ja osallisuus. Väitöskirja. Helsinki. Talentum.

Pelastakaa lapset ry. 2019. Oppeja lapsilta. Viitattu 26.1.2021. <https://www.pelastakaalapsset.fi/blogi/oppeja-lapsilta/>.

Peltola, M & Moisio, J 2017. Ääniä ja äänettömyyttä palvelukentillä. Katsaus lasten ja nuorten palvelukokemuksia koskevaan tietoon. Helsinki: Unigrafia.

Perustuslaki 11.6.1999/731. Annettu Helsingissä 11.6.1999. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perustuslaki>.

Petrelius, P. & Eriksson, P. (toim.) 2018. Johdanto. Uudistuva lastensuojelu -kohti asiakkaiden ja ammattilasten yhteistoimintaa. Helsinki: Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos.

Prince, K. 1996. Boring Records? Communication, Speech and Writing in Social Work. Lontoo: Jessica Kingsley Publishers.

Raatikainen, E. 2015. Lujita luottamusta. Asiakassuhteen rakentaminen sosiaali- ja terveysalalla. Jyväskylä: PS-kustannus.

Roose, R., Mottart, A., Dejonckheere, N., Van Nijnatten, C. & De Bie, M. 2009. Participatory social work and report writing. Child and Family Social Work 14 (3). Viitattu 14.2.2021. Saatavissa https://www.academia.edu/26892066/Participatory_social_work_and_report_writing

Romakkaniemi, M.; Lindh, J & Laitinen, M. 2018. Nuorten aikuisten osallisuus ja sosiaalinen kuntoutus Lapissa. Helsinki: Erweko.

Rötsä, M., Berglind, H., Huovila, M., Hyppönen, K., Peksiö, T. & Mykkänen, J. 2016. Sosiaali- huollon valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen ja määrämuotoisen kirjaamisen toimeenpanohanke (Kansa-hanke) Hankesuunnitelma vuosille 2016–2020. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos.

Salonen, K. Eloranta, S. Hautala, T. & Kinos, S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. Viitattu 8.10.2020 <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166494.pdf>.

Shier, H. 2006. Pathways to Participation Revisited: Nicaragua Perspective. Dialogue and Debate. Viitattu 26.1.2021 http://www.harryshier.net/docs/Shier-Pathways_to_Participation_Revisited_NZ2006.pdf.

Socom 2016. Kansa-koulu Sosiaali- ja terveysministeriön asiakasasiakirjalain toimeenpano. Viitattu 19.12.2019. <http://www.socom.fi/kansa-koulu/hanke/>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2019. Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:8. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 30.12.2014/1301. Annettu Helsingissä 30.12.2014. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

Stenberg, J. 2010. Lapset osallisena pienryhmäkoti Riihisen arjessa. Teoksessa: I. Tanskanen & E. Timonen-Kallio (toim.) 2010. Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 51. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Stenvall, E. 2018. Yhteiskunnallinen toimijuus. Lasten osallistuminen, kansalaisuus ja poliittisuus arjen käytäntöinä. Väitöskirja. Johtamiskorkeakoulu. Tampereen yliopisto. Tampere: Suomen yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Strandell, H. 2005. Lapset, etiikka ja vaikea osallisuus. Stakes. Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettiset kysymykset. Stakesin työpapereita 4/2005. Kutsuseminaari 2.5.2005. Viitattu 8.12.2019. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75146/Tp4-2005.pdf?sequence=1#page=28>.

Särkelä-Kukko, M. 2014. Osallisuuden eriarvoisuus ja eriarvoistuminen. Teoksessa A. Jämsén, (toim.) & A. Pyykkönen (toim.) Osallisuuden jäljillä. Saarijärvi: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry, 34-50. Viitattu 13.11.2019 <https://www.pksotu.fi/pksotu/wp-content/uploads/2018/02/osallisuuden-j%C3%A4lkill%C3%A4-verkkoversio-pakattuna-16052014.pdf>.

Talentia. 2016. Hiljainen tieto ei kuulu sosiaalityöhön. Talentia-lehti 20.7.2016. Viitattu 13.1.2021. <https://www.talentia-lehti.fi/hiljainen-tieto-ei-kuulu-sosiaalityohon/>.

Talentia. 2021. Yhteinen Kanta. Talentia-lehti 4.3.2021.

THL 2018. Enemmän sosiaalista toimintakykyä, lisää osallisuutta! : Yhteiskehittäen vaikuttavampaa sosiaalista kuntoutusta. SOSKU-hankkeen 2015-2018 loppuraportti. Tampere: Juvenes Print. Saatavilla http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136144/URN_ISBN_978-952-343-070-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y

THL. 2019. Lastensuojelun käsikirja. Lapsen osallisuus. Viitattu 25.1.2020. <https://thl.fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lapsen-osallisuus>.

THL. 2021. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE). Viitattu 6.2.2021. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lapsi-ja-perhepalveluiden-muutosohjelma-lape>.

Tietosuojalaki 1050/1018. Annettu Helsingissä 5.12.2018. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20181050?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=henkil%C3%B6tietolaki>

Timonen-Kallio, E. 2010. Lapsen osallisuuden vahvistaminen lastensuojelutyön keskiössä. Teoksessa: I. Tanskanen & E. Timonen-Kallio (toim.) 2010. Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 51. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Timonen-Kallio, E. 2019. Professional residential child care practise. Empirical investigations and theoretical conceptualization as social pedagogy informed expertise. Väitöskirja. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta, Yhteiskuntatieteiden laitos. Viitattu 10.1. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/22152/urn_isbn_978-952-61-3227-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Timonen-Kallio, E. 2020. Osallisuuden edistäminen ammatillisena toimintana. Teoksessa: P. Myllymäki; E. Timonen-Kallio & S. Kinos (toim.) Asennetta ja menetelmiä osallisuuden edistämiseen eri toimintaympäristöissä. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 270. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Timonen-Kallio, E., Yliruka, L. & Närhi, P. 2017. Lastensuojelun terapeutin laitospäivätoiminnan mallinnus. Työpaperi 23/2017. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa myös <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132319/Tyo%CC%88pa-eri%20toimintaymparistoissa.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Turun kaupunki. 2019. Hyvinvointitoimiala. Hyvinvointitoimialan organisaatio. Viitattu 16.11.2019. <https://www.turku.fi/organisaatio/toimialat/hyvinvointitoimiala>.

Turun kaupunki. 2021. Perhe- ja sosiaalipalvelut. Viitattu 3.2.2021. <https://www.turku.fi/organisaatio/toimialat/hyvinvointitoimiala/perhe-ja-sosiaalipalvelut>.

Unkuri, M. 2016. Asiakkaan eettinen kohtaaminen lastensuojelun osallistavassa dokumentoinnissa. Progradu -työ. Sosiaalityön yksikkö. KOKKOLAN YLIOPISTOKESKUS CHYDENIUS. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/51363/URN%3aNB%3afi%3ajyu-201609144106.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Vario, P., Barkman, J., Kiili, J., Nikkanen, M., Oranen, M. & Tervo, J. 2012. "Suojele unelmia, vaali toivoa". Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:6. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimisto.

Vasso 2021. Viitattu 7.1.2021. <https://vasso.fi/hankkeet/kansa-koulu/>

Vierula, T. 2012. Asiakkaiden ja asiakirjojen väliset suhteet lastensuojelussa. Vanhempien näkökulma. Janus 20:2.

Vierula, T. 2017. Lastensuojelun asiakirjat vanhempien näkökulmasta. Väitöskirja. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy. Viitattu 21.1.2020. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/102260/978-952-03-0565-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Lapsen osallisuuden lisääminen päivittäiskirjaamisessa -kysely lapsen näkökulmasta

Lapsen osallisuus päivittäiskirjaamisessa - kysely lasten näkökulmasta

1. Ikä

- ☐ 5-8
- ☐ 9-12
- ☐ 13-17

2. Kuinka kauan olet asunut lastenkodissa?

- ☐ alle vuoden
- ☐ 1-3 vuotta
- ☐ 4-6 vuotta
- ☐ 7- 10 vuotta
- ☐ yli 10 vuotta

3. Tiedätkö, että sinusta kirjataan päivittäin raporttia?

- ☐ kyllä
- ☐ en
- ☐ en osaa sanoa

4. Tiedätkö mitä sinusta kirjataan?

- ☐ kyllä
- ☐ en
- ☐ en osaa sanoa

5. Haluaisitko tietää mitä sinusta kirjataan?

- ☐ kyllä

- ☐ en
- ☐ en osaa sanoa

6. Oletko saanut lukea sinusta tehtyjä päivittäiskirjauksia?

- ☐ kyllä
- ☐ en
- ☐ en osaa sanoa

7. Oletko saanut olla mukana kirjaamisessa? Rastita kaikki ne joissa olet ollut mukana.

- ☐ hoito- ja kasvatussuunnitelma
- ☐ kuukausikooste
- ☐ päivittäisraportti
- ☐ jossain muussa, missä?
- ☐ en missään

8. Miten olet saanut olla mukana kirjaamisessa?

- ☐ kirjoittamalla itse
- ☐ kertomalla ohjaajalle oman näkemykseni
- ☐ en ole halunnut olla mukana, vaikka minulle on tarjottu siihen mahdollisuus
- ☐ en ole saanut olla mukana

9. Haluaisitko olla mukana päivittäiskirjaamisessa?

- ☐ kyllä
- ☐ en
- ☐ en osaa sanoa

10. Kuinka usein haluaisit olla mukana päivittäiskirjaamisessa?

- ☐ joka päivä
- ☐ joka viikko
- ☐ joka kuukausi
- ☐ en ollenkaan

11. Miten haluaisit olla mukana päivittäiskirjaamisessa?

- ☐ kirjoittamalla itse
- ☐ kertomalla ohjaajalle oman näkemykseni
- ☐ muulla tavoin, miten?
- ☐ en halua olla mukana

12. Kuinka tärkeäksi koet, että voit itse vaikuttaa siihen, mitä sinusta kirjataan?

- ☐ erittäin tärkeäksi
- ☐ melko tärkeäksi
- ☐ en kovin tärkeäksi
- ☐ en lainkaan tärkeäksi

13. Millaisia toiveita ja ajatuksia sinulla on päivittäisraportoinnista? Kirjoita vapaasti.

Lapsen osallisuuden lisääminen päivittäiskirjauksessa- kysely ohjaajan näkökulmasta

Lasten osallisuus päivittäiskirjaamisessa - kysely ohjaajien näkökulmasta

1. Ikä

- ☐ alle 25
- ☐ 25-30
- ☐ 31-40
- ☐ 41-50
- ☐ 51-60
- ☐ yli 60

2. Kuinka kauan olet työskennellyt nykyisessä työpaikassasi?

- ☐ alle vuoden
- ☐ 1-3 vuotta
- ☐ 4-6 vuotta
- ☐ 7-10 vuotta
- ☐ yli 10 vuotta

3. Oletko aiemmissa työpaikoissa tehnyt päivittäiskirjaamisia? Kuinka kauan?

- ☐ en lainkaan
- ☐ 1-3 vuotta
- ☐ 4-6 vuotta
- ☐ 7-10 vuotta
- ☐ yli 10 vuotta

4. Tietävätkö sinun yksikössäsi asuvat lapset, että heistä tehdään päivittäiskirjauksia?

- ☐ kyllä
- ☐ ei

☐ en osaa sanoa

5. Kerrotko lapsille mitä heistä kirjaat?

- ☐ kyllä, aina
- ☐ kyllä, joskus
- ☐ en koskaan

6. Oletko näyttänyt lapsille heistä tehtyjä päivittäiskirjauksia?

- ☐ kyllä
- ☐ en

7. Oletko osallistanut lasta kirjaamiseen?

- ☐ kyllä
- ☐ en

8. Mihin olet osallistanut lasta, rastita sopivat vaihtoehdot.

- ☐ hoito- ja kasvatussuunnitelma
- ☐ kuukausikooste
- ☐ päivittäiskirjaukset
- ☐ jokin muu, mikä?
- ☐ en mihinkään

9. Miten lapsi on saanut osallistua? Rastita sopivat vaihtoehdot.

- ☐ kirjaamalla itse
- ☐ kertomalla sinulle oman näkemyksensä
- ☐ lapsi ei ole halunnut osallistua, vaan hänelle on tarjottu mahdollisuus
- ☐ lapsi ei ole saanut osallistua lainkaan

10. Ajatteletko, että sinun yksikössäsi asuvat lapset haluaisivat osallistua päivittäiskirjausten tekoon?

- ☐ kyllä
☐ ei

11. Kuinka tärkeäksi koet, että lapsi voi osallistua päivittäiskirjaamiseen?

- ☐ erittäin tärkeäksi
☐ melko tärkeäksi
☐ vain vähän tärkeäksi
☐ en lainkaan tärkeäksi

12. Kuinka usein näet, että on mahdollista osallistaa lapsi mukaan päivittäiskirjaamiseen?

- ☐ päivittäin
☐ viikoittain
☐ kuukausittain
☐ lapsen osallistaminen ei ole lainkaan mahdollista

13. Millaisia osallistavan päivittäiskirjaamisen menetelmiä työpaikallasi on käytössä tällä hetkellä?

14. Mitä hyvää näet siinä, että lapsi osallistuu päivittäiskirjaamiseen?

15. Mitä haasteita näet siinä, että lapsi osallistuu päivittäiskirjaamiseen?

16. Miten osallistavaa päivittäiskirjaamista voisi toteuttaa työpaikallasi?

17. Omia ajatuksia lasta osallistavasta päivittäiskirjaamisesta?

Lapsen viikkokirjaus – fraasitekstit Effica-asiakastietojärjestelmään

- Viikon positiiviset asiat/ ilon aiheet
- Koulunkäynti
- Kaverit
- Perhe
- Terveys
- Raha
- Viikon huolenaihet
- Tunne-elämä
- Tuleva viikko

Lapsen viikkokirjaus – ohjaajan opas

”HALUAN, ETTÄ MINUSTA KIRJATAAN HYVIÄ ASIOITA”

*–ohjaajan opas lapsen
viikkokirjaukseen*

Lahdenperä Linda
Lehtikankare Maiju

**TURKU
ÅBO**

Tämä opas on toteutettu osana Turun ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan YAMK-opintojen opinnäytetyötä. Opas liittyy uuteen, lapsen osallisuutta lisäävään päivittäiskirjaamisen käytäntöön.

© Lahdenperä & Lehtikankare: "Haluan että minusta kirjataan hyviä asioita" – lapsen osallisuuden lisääminen Turun kaupungin lastenkotien päivittäiskirjaamisessa,

2021

LUKIJALLE

Lastenkodeissa kirjoitetut asiakasasiakirjat ovat perinteisesti ohjaajien kirjaama näkemys lapsen asioista. Lapsi itse on kuitenkin merkittävä tiedontuottaja omasta tilanteestaan, ja siksi on tärkeää, että lapsi tulee kuulluksi ja nähdyksi sekä pääsee osalliseksi ja vaikuttamaan itseään koskeviin päätöksiin. Kirjoitettujen tekstien lukeminen ja niiden muokkaaminen yhdessä lapsen kanssa tekee työstä näkyvän prosessin ja samalla lapsi sitoutuu paremmin yhteiseen työskentelyyn. Ohjaajan rooli on osallisuuden edellytysten luojana keskeinen ja se nähdään joko avaavana tai rajoittavana. Osallisuus edellyttää ohjaajan kykyä kohdata lapsi kunnioittavalla tavalla ja taitoa työskennellä hänen kanssaan.

Osallisuuden kokemus on avainasemassa lastenkotilasten kiinnittymisessä yhteiskuntaan. Mikäli lapsi kokee jäävänsä yhteisöjen ja palvelujen ulkopuolelle, on kiinnittyminen haasteellista. Lapset kokevat yksilöllisen elämänsä arvokkuuden ja he toivovat saavansa aikuisilta kunnioittavan kohtaamisen ja kohtelun. Jotta lasten osallisuutta voidaan vahvistaa, tulee lapsiin tutustua hyvin ja antaa heille aikaa. Erityisesti lapsen ja omaohjaajan välitön ja läheinen vuorovaikutus ovat aina kiintymyssuhteen muodostumisen edellytyksenä.

Lastensuojelun dokumentointi vaatii jatkuvaa kehittämistä, jotta työskentelyssä säilyy asiakaslähtöinen työote. Osallistava dokumentointi tekee lastensuojelutyöstä eettisempää ja avoimempaa. Sitä kautta voidaan saavuttaa lasten luottamus ja säilyttää heidän tyytyväisyys työskentelyyn. Ohjaajalla on suuri merkitys kirjaamisessa siihen, millaisen kuvan lapsesta haluaa välittää tulevaisuudessa. Lapset voivat halutessaan vielä aikuisiällä pyytää heistä tehdyt raporttimerkinnät ja siksi nykyhetkellä voi olla kauaskantoiset seuraukset.

Uusi, lapset mukaan ottava toimintakulttuuri vaatii työntekijöiltä oman ammattitaidon kehittämistä sekä ymmärrystä siitä, mihin osallistamisella pyritään. Tämä voi alkuun tuntua vaikealta, kuten kaiken uuden haltuunotto. Yhteinen kirjaaminen kuitenkin tukee muuta työskentelyä ja tarjoaa ohjaajalle mahdollisuuden luottamuksellisen suhteen luomiseen ja yhteiseen aikaan lapsen kanssa.

"Joka kysymystä voi katsella kahdelta puolelta".

— Filosofi Pythagoras (582 – 496 eKr.)

Turussa 14.3.2021 Linda Lahdenperä ja Maiju Lehtikankare

LAPSEN OIKEUS KIRJAUSTEN LUKEMISEEN – MITÄ SANOO LAKI?

Sosiaalihuollon kirjaamista osallisuuden vahvistamiseen ohjaavat

- ❖ Suomen perustuslaki (1999/731),
- ❖ laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (2000/812),
- ❖ sosiaalihuoltolaki (2014/1301),
- ❖ hallintolaki (434/2003),
- ❖ julkisuuslaki (621/1999),
- ❖ henkilötietolaki (523/1999),
- ❖ asiakaslaki (812/2000),
- ❖ asiakastietolaki (159/2007) sekä
- ❖ lastensuojelulaki (417/2007)

Lait määrittelevät asiakkaan oikeuden osallistua omaan prosessiinsa mutta todellinen osallisuuden kokemus syntyy lapsen aktiivisen huomioimisen ja mukaan ottamisen kautta ja tulee tapahtua koko lastensuojeluprosessin ajan. Osallisuus auttaa lasta ymmärtämään aikuisten ajatuksia lapsen tilanteesta, mitä ratkaisuja on tarjolla ja miten lapsi itse voi vaikuttaa omiin asioihinsa. Lapsen mielipiteen selvittäminen, kuuleminen sekä toiveiden huomioonottaminen ovat lakiin perustuvia velvollisuuksia ja lapsen mukaan ottamisella voidaan lisätä lapsilähtöistä työskentelyä. Lasta koskevista asiakirjoista on tultava esille lapsen ilmaisema mielipide, sekä tapa, jolla lasta on kuultu.

Lapsella on oikeus:

- ❖ tietää että hänestä kirjataan
- ❖ tietää mitä hänestä kirjataan
- ❖ osallistua kirjauksiin
- ❖ lukea kirjauksia
- ❖ kertoa mielipide

Ohje asiakirjapyyntöihin koskien nykyisiä ja vanhoja asiakkaita:

Pyytäjän tulee tehdä kirjallinen rajattu asiakirjapyyntö hyvinvointitoimialan kirjaamoon. Asiakirjat tulostetaan arkistotyöntekijän toimesta, joka lähettää ne tarkastettavaksi lastenkotiin. Tarkastetut asiakirjat lähetetään asiakkaalle lastensuojelun hallinnosta.

Tämä ohje ei poissulje mahdollisuutta käydä kirjauksia läpi lapsen kanssa yhdessä suoraan Efficasta. Päivittäiskirjauksia ei kuitenkaan tule tulostaa lapselle yksin luettavaksi, sillä lapsella tulee lukemisen yhteydessä olla mahdollisuus keskustella kirjauksista ohjaajan kanssa. Tulostamatta jättämisellä ehkäistään myös salassa pidettävän tiedon joutumista väärin käsiin.

KIRJAAMISTA KOSKEVAT EETTISET OHJEET

- ❖ Lainsäädäntö on tärkeässä asemassa, mutta laillisuus ei kuitenkaan tarkoita samaa kuin eettisyys eikä lainmukaisuus aina takaa oikeudenmukaisuutta.
- ❖ Ammatillinen eettisyys on kykyä pohtia ja kyseenalaistaa omaa toimintaa ja päätöksentekoa.
- ❖ Työntekijän tulee harkita omien lähtökohtien vaikutusta kirjaamiseen ja huomioida tapa tehdä ja käsitteellistä omia havaintoja.
- ❖ Kirjaaminen on valintojen tekemistä (mitä kirjaan/mitä jätän pois), työntekijän pitää ymmärtää oma vastuunsa.
- ❖ Työntekijän ammatillisen näkemyksen esiintuominen kirjauksissa on tärkeää, mutta tilanteiden moniulotteisuus ja osallistujien erilaiset näkökulmat pitää myös näkyä kirjauksissa.
- ❖ Työntekijän pitää tiedostaa omien havaintojen ja tulkinnan välinen ero. Kirjatessa kuvaa tilanteet mahdollisimman konkreettisesti ja totuudenmukaisesti.
- ❖ Työntekijän on oltava valmis kohtaamaan asiakkaan dokumentointia kohtaan mahdollisesti tuntemaa epäluuloa ja pelkoa.

MIETI AINA KIRJATESSA ASIAKAS LUKEMAAN
TEKSTIÄS!!!

OSALLISTAVA KIRJAAMINEN

- ❖ Osallisuus on kokemusta siitä, että voi itse vaikuttaa asioihin.
- ❖ Osallistuminen on tekemistä eli mukanaoloa.
- ❖ Osallistumisen ja osallisuuden toteutuminen kohtaamisessa luovat perustan asiakassuhteen luottamukselle.
- ❖ Asiakkaalle pitää kertoa mitä, minne ja miksi kirjataan.
- ❖ Kirjaukset tulee tehdä aina mahdollisuuksien mukaan yhdessä asiakkaan kanssa.
- ❖ Asiakkaalla on oikeus tietää mitä mieltä työntekijä hänen tilanteestaan todella on.
- ❖ Oleellista on aikuisen oma asenne ja kannustavan ilmapiirin luominen tilanteeseen!

OSALLISTAVA KIRJAAMINEN ON YKSINKERTAISUUDESSAAN:

KANNUSTAMISTA

KUUNTELUA

KIRJAAMISTA

KERRONTAA

KAHDENKESKISTÄ AIKAA

LAPSEN VIIKKOKIRJAUS – MIKÄ SE ON?

- ❖ Omaohjaajan tai ohjaajan ja lapsen kahdenkeskistä aikaa, jonka tuloksena syntyy lapsen viikkokirjaus.
- ❖ Kerran viikossa tehtävä yhteinen kirjaus. Omaohjaaja pystyy hyödyntämään lapsen viikkokirjauksia kuukausikoostetta tehdessään.
- ❖ Effican kertomusvälilehdeltä löytyy asiointitapa *lapsen viikkokirjaus*. Asiointitapaan sisältyy valmiit fraasitekstit.
- ❖ Aikuinen tutustuu edeltävän viikon tapahtumiin etukäteen ja lukee edeltävän viikon Effic-kirjauksia yhdessä lapsen kanssa.
- ❖ Viikkokirjaus tehdään yksilöllisesti jokaisen lapsen kanssa. Kaikki kohdat eivät ole ajankohtaisia jokaisen lapsen kanssa viikoittain. Tarpeettomat otsikot voi poistaa.
- ❖ Tarkoituksena on tutustua yhdessä lapsen kanssa hänestä tehtyihin kirjauksiin ja tehdä kirjaamisesta avoimempaa. Tarkoituksena on saada myös lapsen ääni kuuluviin, onhan kyseessä heidän päiväkirjansa.
- ❖ Lapsen ikätaso tulee huomioida viikkokirjauksia tehdessä, mutta viikkokirjaus voidaan tehdä kaikenikäisten kanssa soveltaen.
- ❖ Viikkokirjaus kirjoitetaan yhdessä lapsen kanssa suoraan Effican. Kumpi tahansa voi toimia kirjurina.
- ❖ Jokaisella ohjaajalla on mahdollisuus luoda omanlainen tapa keskustella ja käydä lapsen kanssa läpi kulunutta viikkoa ja suunnitella tulevaa.

**JOS AIKUINEN PITÄÄ ASIAA TÄRKEÄNÄ, ASENNE
TARTTUU MYÖS LAPSEEN!**

LAPSEN VIIKKOKIRJAUKSEN HYÖDYT

- ❖ Lisää työn läpinäkyvyyttä, joka tekee työstä avointa ja asiakaslähtöistä.
- ❖ Lisää yhteistä kahdenkeskeistä aikaa lapsen kanssa / omaohjaaja-aikaa, jossa lapsi tulee kuulluksi ja huomioiduksi.
- ❖ Tuo päivittäiskirjaukset lähemmäs lapsen omaa arkea.
- ❖ Antaa ohjaajalle enemmän tietoa lapsen arjen siitä osasta, joka tapahtuu lastenkodin ulkopuolella.
- ❖ Lapsen ja ohjaajan vuorovaikutus lisääntyy ja luottamus kasvaa.
- ❖ Molemmin puolinen ymmärrys kasvaa.
- ❖ Lapsi oppii tuntemaan itsensä paremmin ja tunnistamaan omia vahvuuksiaan ja haasteitaan.
- ❖ Lapsen tavoitteet vahvistuvat sekä lapselle että työntekijälle.
- ❖ Kirjaaminen tapahtuu heti, eikä jää "roikkumaan".
- ❖ Kirjaamiskäytännöt kehittyvät.
- ❖ Vähentää asiakkaan valituksia ja myöhempää korjaamisen tarvetta kirjauksiin liittyen.

LAPSEN VIIKKOKIRJAUS – FRAASITEKSTIT APUKYSYMYKSILLÄ

Viikon positiiviset asiat/ ilon aiheet

- Mitä positiivisia asioita/ilon aiheita viikossa oli?

Koulunkäynti

- Miten koulu on sujunut? (koulumatkat, läksyt, kokeet ym.)
- Onko ollut jotain tavallista poikkeavaa?

Ystävyysuhteet

- Onko kavereita, kuinka usein kavereita tavattu?
- Onko kaverisuhteissa muutoksia? (uusia kavereita, riitoja ym.)

Perhe

- Yhteydenpito perheen kanssa; kenen kanssa, missä, miten?
- Toteutuiko tapaamiset sovitusti?

Terveys

- Oliko päänsärkyä, vatsakipua, lääkärikäyntejä?
- Oliko jotain tavallisesta poikkeavaa?

Raha

- Paljonko lapsi käytti rahaa viikolla?
- Mihin lapsi käytti rahaa?

Viikon huolenaiheet

- Mitkä asiat viikossa olisi voineet sujua paremmin?
- Mitä pitäisi tehdä, että ne sujuisivat paremmin?

Tunne-elämä

- Millainen mieliala oli viime viikolla?
- Mistä se voisi johtua?

Tuleva viikko

- Mitä sovittua ja suunniteltua on?
- Mitä tavoitteita on, mihin olisi hyvä kiinnittää huomiota?
(esim. edeltävän viikon haasteet)

